

Posilna placana v gotovini

Ženski

Svet

JUNIJ

»Ženski svet« na novih poteh — Bič zemlje (Svajger Zmago) — Navje v spomladi (E. S.) — Materina osebnost — najmočnejši vzgojni činitelj (dr. A. Trstenjak) — Najnovejša dela čeških pisateljic (Oton Berkopec) — Javni dogodki doma in po svetu — Umetnost: Poročilo o ljubljanski drami (K. V.); Plesna šola Mete Vidmarjeve; Elda Piščančeva je razstavljala (Eda Stadler) — Nove knjige: Silva Trdina: »V provinci« (Maša Slavčeva) — Obzornik — Priloge: Naš dom, Modna priloga in priloga za pletenine

1940 - LETO XVIII

*Varuj in neguj svoje zobe,
dvakrat na dan s:*

Chlorodont zobno pasto

Darovi za tiskovni sklad

Za tiskovni sklad so darovale: g. Antonija Pinter din 22.—; g. C. Štukelj din 12.—; po din 6.—: gg. Mica Zirer, Mimi Šramel, Anica Roličeva, Mici Poljanšek, Ivanka Šparemblek, Marija Petak, Kristina Burger; din 4.—: Lizika Rečnik; din 3.—: Milena Lavrenčič.

Cenjenim gg. darovalkam iskrena hvala!

Ga. Mara Uglešič iz Knina je darovala za revne obmejne otroke veliki zavoj perila za dojenčke, oblekic in čevljkov. Blagi gospe se prav srčno zahvaljujemo in ji želimo mnogo posnemovalk.

Naročnice v inozemstvu!

Prosimo, ne pošiljajte dinarjev v priporočenem, nti v denarnem pismu, ker se domača valuta iz inozemstva zapleni!

Pošljite le tujo valutp ali ček.

Uprava

Dekliški internat Franje Tavčarjeve

v Ljubljani, Novi trg 5

Vodstvo internata opozarja starše, da sprejema že sedaj prijave gojenk za šolsko leto 1940-41.

Zenski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjstvo prilogo «Naš dom», modno prilogo in krojno polo z ročnimi deli znaša *din 64.—*, polletna *din 33.—*, četrtletna *din 17.—*. Posamezna številka *din 6.—*. Sam list s prilogo «Naš dom» ali same priloge *din 40.—*, Za Italijo *Lit 24.—*, posamezna številka *Lit 250*; za ostalo inozemstvo *din 85.—*. Račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 14.004. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Aleksandrova c. 16/I. Telefon št. 32-80. Izdaja in za uredništvo odgovorna Milka Martelanc. Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, pošta Domžale. (Predstavnik Peter Veit, Vir.)

ŽENSKI SVET

LJUBLJANA • JUNIJ 1940 • LETO XVIII

V Ljubljani, junija 1940.

„Ženski svet“ na novih poteh

Uredništvo »Ženskega sveta« se je odločilo, da bo z novim polletjem letošnjega leta list reorganiziralo in ga postavilo na novo, bolj smotrno osnovo, tako da bo lahko prav kmalu tekmoval z velikimi srednjeevropskimi ženskimi listi.

Pri tej preroditvi lista se uredništvo ni ustrašilo novih žrtev, samo da ugotovi, ali je »Ženski svet« in slovesu, ki ga že osemnajst let uživa ta list pri vseh slojeh slovenskega ženstva. Uredništvu se je posrečilo k znanemu in priznanemu krogu prvovrstnih sodelavk pritegniti še nove moči, tako da bo odslej gradivo še bolj izbrano, list sam pa še bolj poučen, zabaven in zanimiv.

Bralke in prijateljice našega lista bodo same spoznale dobre strani te preureditve; videle bodo, kako se bo list od številke do številke razvijal in izpopolnjeval in jim postajal še bolj potreben, še bolj mil in drag.

Kar se oblike tiče, bo ostal list v dosedanjem formatu, le da se bodo nekatere priloge spojile z listom; to bo pa listu le v prid. Hkrati bo to dobrodejno vplivalo na vsebinsko povezanost lista, tako da bo postal list bolj enoten. Naše bralke bodo pa kajpāk še nadalje dobivale vsak mesec krojno polo ali pa prilogo za pletenje.

Čeprav se je »Ženski svet« že doslej bavil z vsemi vprašanji in problemi, ki zanimajo moderno žensko, bomo skušali ta praktična in duhovna področja še razširiti, kar bodo vse naše bralke gotovo z veseljem pozdravile.

Prihodnja, julijska številka »Ženskega sveta« bo kakor darilo našim zvestim bralkam. In kaj je značilno za pravo darilo? Da Vas prijetno preseneti in da Vas razveseli. Zato bodo naše bralke razumele, da jim danes nalašč še ne razodenemo svojih uredniških namer, kajti le tako jim bo prihodnja številka prijetno in ljubo presenečenje.

V današnjih dneh je dobra knjiga ali dobra revija človeku še vse bolj potrebna kakor kdaj koli poprej. Zvest prijatelj mu je, prijatelj, ki ga v težkih trenutkih preizkušnje ne pusti na cedilu, prijatelj, ki mu pomaga v stiski, ga spremlja v osamelosti in ga bodri v težki življenjski borbi.

Ko prerajamo »Ženski svet«, imamo pred seboj samo en cilj: da bi postal naš list vsaki slovenski ženi in vsakemu slovenskemu dekletu nenadomestljiv prijatelj in vodnik skozi življenje.

Če boste odslej še bolj zadovoljne z našim delom, kakor ste bile doslej, vedite, da nam bo sleherni Vaše priznanje našemu delu dragocena spodbuda, da bomo znali Vaše zaupanje visoko ceniti in pošteno vračati.

Se večji razmah »Ženskega sveta« je odvisen od podpore in sodelovanja njegovih naročnic. »In kakšna naj bi bila ta podpora?« boste vprašale. Moralna! Sporočite nam, kaj Vam je v listu všeč in česa v njem pogrešate. Sporočite nam, kaj v listu radi berete in kaj Vam je najbolj pri srcu. In če boste z vsem zadovoljni, potem se nam boste najlepše oddolžili, če boste s kakšno dobro besedo priporočili naš mesečnik v krogu svojih znank in prijateljic.

Prisrčno Vas pozdravlja

Uredništvo »Ženskega sveta«

Bič zemlje

Švajger Zmago

I.

Skozi zlepljeno blato, ki so ga nanosili pomladni potočki, je krepko pognala zelena trava. Stara še od jeseni ostala trava je še vedno ležala zlepljena z ilovico na tleh. Nje ni prebudila pomlad. Spominjala je na mastne čope las starčkov, ki jih lepi starost na čelo. Včasih, pa ne vedno, so bili ti šopi stare trave podobni tudi blatnim in od znoja strnjenim lasem kopačev v gorici. Toda pod čopi kopačev je gorelo še živo oko človeka, ki trpi in dela. Oko starčkov pa je kalno kot voda v pomladnem potočku...

Gospodinje so pa kar same pomladile svoje vrtove. Na sveže izkopane grede so nasadile repe za seme. Živorumena repna zel se je razbohotila nad temno, vlažno zemljo.

Za gradom je deca sekala šibje in ga vezala s slamo. Če se je kateri vsekal, še zajokal ni, Z jezikom in slino si je zalizal rano, kri se je posušila in sekal je zopet dalje. Zakaj ne bi? Tako so delali vsi na vasi!

S kopjo so letos začeli v gorici Galičevi in Lahovi. Posebno Mihalu Galiču se je letos nekam čudno mudilo z delom. Počasi je hodil ves dan pred kopači in pazil na trsje. Krampi so se enakomerno zajedavali v zbito zemljo. Pred vsakim zamahom so se mu krampi zablížali pod nosom. Toda to ga ni motilo. Mirno je vohal svojo sveže izkopano gorico. Vmes se je hodil nalivat s toplim vinoč, ki mu ga je grela gospodinja Zefa.

Ko se je vračal zopet med kopače, je tudi njim prinašal pijače. Za kop so na Trnovšaku pili zlatorumeno šmarnico. Bajе da ta človeku še največ moči, tudi proda se težko. Kopač pa je kopač; pozimi pa še šmarnice ni imel doma.

Popoldne, ko se je bližal čas južine, so si kopači že peli. Kljub pomladi pa je bila pesem težka, ker je težka tudi zemlja, ki so jo preobračali. Pesem je ganila Mihala. Brez besed je izginil proti vrhu gorice. Na vrhu ga je zamotil blesk zahajajočega sonca na poplavljenih pesniških travnikih. Čez malo se je okrenil. Dvoje temnih, z rdečimi žilicami od pijače prepredenih oči se je započilo proti gorici. Čez ustnice, ki so bile spačene od obupa, je privrela kletev: »Hudiči! Naj jo imajo! Regulil sem jaz«. In že se je potegnil v hišo. Namesto da bi se bil vrnil v gorico, se je vrgel na posteljo. V snu je bila pravica do gorice na njegovi strani.

Kopači so se čudili. On, Mihal, ki je vedno ob kopi zadnji zapuščal gorico, je odšel letos prvi? Vojskečeva Mica, ki je nekoč služila pri Galičevih za dekle, si je zravnila hrbet in zinila: »Drži ga spet. Jožef je jutri. Zefa ima god. Zdaj pa ne ve, s čim bi se prikupil babi stari, da bi mu prepisala še travnike in šumoc«.

Z leve se je oglašil stari Balaš: »Mica, včasih ga je tudi za tvoj god držalo«. Vsi so se zasmejali.

Stara Mutjasovka, ki je za kopači ravnala zemljo, je dodala med smehom: »Kaj pa, če je Mica držala Mihala?«

Zopet smeh. Kopalni so zadnjo vrsto. Nikamor se jim ni več mudilo, nihče jih ni več gonil.

Mico je postalo sram, da jim je tako spet pokazala svojo staro rano. Nekoč je imela rada Mihala. Lepa je bila; samo njene lepote se ni držala zemlja, ni se je držal grunt. Rada bi zbežala. Pa ne more. Pijače in kruha bodo še dobili. Njej sicer ni za kruh. Toda v klancu pri koči jo čaka ves lačen mali Lojzek, edina dota njene lepote in mladosti. Njemu mora prinesiti kruha! Zato se potuhne in koplje dalje.

Da se ni oglasil zopet Balaš, bi mogoče Mica še katero čula. Njegove besede padajo kot večerna senca.

»Ljudje božji, ne Zefa, rubež radi občine tlači Mihala, Deset jurjev je danes denar!«

»Pa plačevati obresti za dvema nezakonskima, tudi ni lahko,« pristavi spet Mutjasovka.

Od sredine doda Jaka, neka mrzla žlahta Galičeva: »Pa vidva ne bosta nič plačala. Nekajkrat je že potegnila čez Galičevino burja, pa je ni zrušila. Naš Mihal pozna svet. Nekaj gospode se je pri njem nažrlo. Vsi menda vendar ne bodo tega pozabili?«

Balaša je to vzdignilo: »Ti, Jaka, le pusti gospodo! Kdor se na njo zanaša, je izgubljen. Veš, gospodi je kmet samo zdrava podlaga, na katero potem cepi z lepimi besedami žlahtnino — za sebe. Kmetu ostane navadno izžet koren.«

Kopači prisluhnejo. Nekaj jih prikimava, nekateri gledajo Jaku, Mutjasovka ne more molčati: »Dobro ti je povedal. Balaš je videl svet. Ti pa . . .«

Jaka grabi jeza. Mutjasovka utihne. Skoro strupeno sikne: »Pa Balaš ni kmet. Od kože s kozo se plača malo davka.«

Balaš se nasloni na kramp. Pod gubastim čelom mu zažari uporen pogled težaka, ki je zrastel z zemljo. Kopači čakajo. Dobro vedo: Balaš je pameten in kmetje ga črtijo. Mihal ga je imel še najrajši. Ne samo Jaku, vsem je spregovoril: »Prav praviš, Jaka. Kmet nisem. Ne vem pa, za koga bo ta trhli koren prej sprnel, za nas ali za kmete?«

Kopači gledajo. Nič ne razumejo. Nekaj samo slutijo. Zbita gorična zemlja, ki so jo ves dan preobračali, jim je otopela misli. Izpita šmarnica jih draži. Vse bolj postajajo podobni razkopani zemlji, ki tudi sluti pomlad in novo življenje, samo ne ve še: za koga?

Balaš začne kopati. Kopači za njim. Jaka odide v hišo. Še malo in na vrhu so. Za danes je delo končano.

Iz hiše prinese južno namesto gospodarja Zefa, ki jo je s posestvom vred podedoval Galič. Pred leti je Mihalu gospodinjala v grabi na kmetiji. Pozneje sta se zaradi žensk stepla in sprla. Zdaj živi v vrhu, kjer ima pisano pravico. Kopači jo sovražijo. Požrešna je. Danes je vsa zbegana. Težaki vedo, da je Mihal nocoj pijan in bo zato njen. Počasi jedo kruh in pijejo šmarnico. Če si obriše Zefa vlažne oči, zleze marsikateri košček kruha v žep ali ženski pod nedrije. Tudi Mici. Ročka je prazna.

»Potem pa hvala lepa vsem skupaj!« se zahvaljuje Zefa. »Pa lahko noč!« Zefa švedra v hišo.

Kopači za njo: »Lahko noč!«

Ko so že malo dalje, pa: »Vrag naj vzame babo! Eno ročko pijače bi še lahko prinesla. Mihal bi dal še dve.«

Pri fari začne pritrkavati . . . Jutri bo praznik. Kopači lezejo z odkritimi glavami proti svojim kočam. Prvi težak za prvi ogon najete zemlje je opravljen. Začelo se je. Do jeseni bo vsa najeta zemlja odslužena. Seveda za letos. Drugo leto jo bodo začeli odsluževati zopet od kraja. Tako gre iz leta v leto. Kdaj bo odslužena — bog ve?

Pravica dela, ki jo sluti Balaš, se smehlja nekje daleč kopačem in Mihalu . . .

Noč. Prve lučke v vaških kočah so že dobrlele. Koča za kočo se pogreza v temo. Le tam, kjer imajo v hiši Jožefa, še gori luč. Čakajo na godce. Kdo bi jih ne bil vesel? Saj vaška harmonika še edina poje kot nekdanj. Harmonika še ve napeve, ka-

terih besedilo je že davno pokopano. Dva, mogoče še več rodov je moralo pod rušo, da so umrle besede, da je izginila obtožba in bol, da je bilo zopet vsem odpuščeno. Toda harmonika poje. Če bi znala govoriti, bi jo mogoče naučili lagati. Tako pa je ne morejo. Zato zopet poje o boli, poje o ljubezni. Včasih udari iz nje tudi koračnica. Človek se kar čudi. Čemu igrati koračnice ljudem, vsem izmučenim in priklenjenim na zemljo, ko pa je njih korak tako umirjen; še k poroki gredo počasi. Toda harmonika poje, ker ve, da je njen napjev pesem zemlje, vinske trte in ljudi. Edino orgle v cerkvi, kjer imajo še starega organista, zapojejo včasih nekaj podobnega, silnega.

V vrhu, kakor pravijo tu hiši s kletjo pri gorici, budi Zefa Mihala: »Vstani, Mihal! Muzikanti so zunaj. Učitelji so tudi že prišli.«

Mihal se budi. Zvoki harmonike in klarineta mu udarjajo na še zaspane misli. Šele ko začuti Zefine ustnice na obrazu, se strese, kot bi ga zazebljo, in vstane. Zefa vsega tega ne vidi. Stara je. Čez petdeset jih nosi. Mihalu jih bo štirideset. Mogoče čuti? Tiha je. Mihala ima rada, čeprav jo je že tepel in vrgel iz hiše, kjer je gospodinjala skoro trideset let, kakor se mečejo stare deklice, ko ne morejo več delati. Nič več ne reče. Že je v kuhinji.

Harmonika utihne. Hreščéči glas godca že med vrati vošči Zefi god: »Bog ti daj, Zefa, zdravja in srčice, da boš še sto let učkala, za več si pa sama prosi!«

Zefa pride iz kuhinje. Malo lepše je oblečena, predpasnik ima čisto svetejnji. Tudi švedra ne. V roki ima ročko.

»Bog daj tebi tudi. Sto let pa se le sam učkaj.«

Pri zadnji besedi se že rokujeta. Za Zefo se privleče Mihal. Zaspanost je minila. Oh, ta harmonika! Tudi on ji vošči: »Bog te živi, Zefa! Samo enkrat predolgo življenja so ti godca voščili.«

Zefa je jezna. Godca se smejeta.

Medtem se odpro vrata. Gospod nadučitelj je postal dobre volje. Grohotaje si dasta z Mihalom roke. Nadučiteljev obraz je ves raztegnjen. Levo oko mu pomenljivo mežika.

»Mihal, grd jezik imaš za ženske.«

»Zato pa je še zdaj ledičen. Mihal že ve, katera mu najbolj postreže.«

Po teh besedah se vsi spogledajo. Mihal jih je razumel. Godca pijeta. Zefa odide nevoljna v kuhinjo. Če bi šel kdo za njo, bi videl v njenih očeh solze. Zla slutnja jesenske ljubezni se zrcali v njih. Pa le za nekaj trenutkov. Zefa se zaveda, da še drži Mihala krepko na vajetih. Najlepša travnika in največja njiva Galičev kmetije sta še v njenih rokah do smrti. Potem, po smrti, pa nato Zefa ne misli, potem šele dobi Mihal to zemljo.

Godca se odžejata. Harmonika zopet poje. Iz kuhinje nese Zefa južino. Solze so ji napojile veli obraz. Na videz se je pomladila.

»Nata, pa je! Posebno ti, Lipavec, si nabaši lape, da ne boš spet kake krive zininil.«

Mihal odpira sobna vrata in jih vabi: »Pojdimo v sobo. Zefa, na mizo jima daj!«

Iz sobe se oglasi s tankim glasom gospa nadučiteljeva: »Le bliže, bliže! Nama z gospodično bo že dolgčas.«

Mihal se začudi: »O-o! Dober večer!« Se obrne k Zefi: »Poglej, Zefa, kakšna čast za tvoj god!«

Zefa ga poriva v sobo. Za njima se pomika gospod nadučitelj, za njim pa — seveda svečano — godca.

Lipavcu je ob pogledu kar ušlo: »Saj pravim, muzikant in berač nikoli ne zamudita, če prideta prav«.

Vsi se zasmеjejo. Edina Vitka, bleda, mlada učiteljica, še vedno vse začudeno gleda. Posebno Mihala. Nekaj mesecev je na Trnovškaku, pa je že čula o njem cele legende. Nazadnje se zasmеji še ona. Blede lice ji zalije rdečica, podobna ledenim rožam na oknih, če posije skozi nje sonce. Ni ji za smeh. Toda mora se, ker se smеjejo tudi ostali.

Zefa na vse to ne misli. Njena zapoved je kratka: »Sedite, pa zauzijte si, kar smo pripravili!«

Gostje in godci jedo. Zefa hoče spet v kuhinjo. Lipavec jo ustavi: »Čakaj, Zefa! Kam greš? Godovnjača si — ne veš?«

Mihal se zakrohoče: »Godrnjača, praviš? Dobro si povedal, Lipavec«.

Zefi je nerodno. Gospod nadučitelj jo reši: »Mihal, naglušen postajaš«.

Zefa se rešuje dalje: »Pa slep tudi, ne samo naglušen«.

Lipavca srbi jezik: »Seveda, seveda, Zefa — še letošnji predpust sem jaz Mihalu pravil, naj spregleda in vidi, kdo mu je najboljša gospodinja«.

Zefa je zadeta v živo. Vse oči visijo na njej. Dolžna ne ostane: »Ti Lipavec, lapavi. Si že pozabil, da tvoja Nana že davno gospodinji drugemu, ha? Mihal pa še svoje našel ni. Le ti spreglej!«

Godec bi ne bil godec, če bi ga ne rešila harmonika. Lipavec ni čakal konca že preveč mu znane zgodbe o nezvesti ženi Nani. Pri zadnjih Zefinih besedah je že igral:

»Sem luštna, pa mlada,
pa nimam moža . . .«

Omizje mu pomaga s pesmijo. Zefa jo pobriše v kuhinjo. Mihalu je težko. Harmonika ga je spomnila matere njegovih dveh nezakonskih otrok. Starejšega je dala služiti k botri. Z mlajšim in z Lahovim hlapcem, ki ga je vzela lani, pa spi zdaj trudna v Lahovi viničariji. Radi te vražje Zefe, ki ga drži s travniki in šumo, je ni mogel vzeti. Najrajši bi zbežal v noč, k njej in k otroku. Zdi se mu, da ga tlači vse prekletstvo, ki ga lahko rodi le zemlja.

Godca nehata. Pesem utihne. Mihal se čudno reži. Iz ustnih kotov se mu cedi slina.

Lipavcu spet uide: »Mihal, le pij rajši, sline pa siromakom privošči.«

Vsi opazijo sline. Mihal se oblizne. Obraz se mu nakremži. Skoro s sovraštvo pogleda Lipavca. Vsem je nerodno. Gospod nadučitelj predlaga: »Oplahnimo si jezike, gospoda!«

Pijejo. Lipavec pije za dva. Zase in za Zefo, ker je ni v sobi. Godca zopet zaigrata.

Zefa prinese kave. Pogled ji uhaja na Mihala. Tudi ona opazi, da je potr. Ko mu naliva »skodelico, ga podraži: »Mihal, ti je spet zaškodilo?«

Mihal jo pomenljivo pogleda. Zefa bi ga najrajši objela. Smili se ji. Če bi hoteli oditi gostje, bi ga spravila v posteljo. Ali kako? Ne sme se smešiti.

Na družbo je legla senca. Kavо srebajo z obrazom, kot bi jih kdo po hrbtu polival. Gospa nadučiteljeva je najbolje vzgojena. Ve, da se s črno kavо konča pojedina. Zato se prva dvigne in pogleda k učiteljici Vitki, če ji sledi. Vitka jo razume in vstane.

Gospodinja Zefa jih miri: »Sedite, gospa, sedite, prosim lepo! Pijte še in jejte!«

Gospa se vsa srečna zahvaljuje: »Hvala vam, gospodinja! Dosti imamo vsega. Poglejte samo mojega moža, kako je že rdeč!«

Nazadnje vstaneta še godca. Stoje zaigrata Zefi zdravico. Gospod nadučitelj je kar ganjen. Mihal se spet zbere. Mogočna vez zemlje, ki ga družiti z Zefo, ga je

zadržala v sobi. Čeprav je to godovanje zanj pravi pekel, vendar vzdigne čašo in napije, kot bi izzival svojo usodo: »Ljudje moji, kam? Zefa, naša vrla gospodinja, goduje. Kdor je ž njo, naj dvigne čašo in pije na njeno zdravje in srečo«.

Zefa kar strmi. Tako ji Mihal še ni govoril. V jeseni jo je vendar že tretjič spodil v ta vrh z Galičevine, ker mu je baje bila kriva vse nesreče pri hiši. Zdaj pa ji nazdravlja. Kaj le hoče s tem?

Družba pije. Toda vino nima pravega okusa. Požirki niso vinski. Vsi vedo, da je vsaka kapljica vina, izpita na srečo Zefe, klicanje zle usode na Mihalovo glavo.

Tudi v Mihalovih očeh je to slutiti, čeprav stoji raven za mizo in izpije prvi. Vsi ga gledajo. Junak je nocej Mihal. Mihal ima dušo. Velik je kljub vsem zablodam, ki mu jih pripisujejo hudobni jeziki. Če bi ga zdaj videli gospod župnik, bi jim postal vrednejši med farani. Za nedeljsko pridigo bi imeli gospod lep primer odpuščanja bližnjemu . . .

Ko so vsi izpili, si napije še Zefa: »Če ste vsi pili na mojo srečo, bom pa še jaz izpraznila to krožico«.

Lipavec ji dostavi: »Le pij, Zefa! Dolgo sva že na svetu, pa še oba verjameva v srečo. Jaz še najrajši takrat, ko pijem«.

Svečani trenutek je zalil smeh. Poslavljavajo se. Zefa jih zadržuje, čeprav je srečna, da odhajajo.

V sobi ostane Mihal sam. Naliva si in pije, dokler mu ne omahne glava.

Na cesti se čudi učiteljica Vitka Mihalu, ki kljub temu, da mu je Zefa z vsem mnogočim preprečila ženitev po srcu in ga vrgla na rob propada, le lahko pije na njeno srečo. Bolj ko je rila s svojo šolano pametjo v to stvar, manj ji je bilo jasno. Rodilo jo je mesto. Oče ji je bil davkar; zato ni poznala ljubezni in sovraštva, ki ga rodi grunt — zemlja.

Zefa se vrne. Mihal že dremlje. Glava mu leži v mlaki vina na mizi. Polagoma ga prebuja in vleče k postelji. Potem ugasne luč. Zefine hladne roke, ki božajo Mihalovo lice, začutijo solze. Če bi gorela luč, bi v njih videla obup in kletev.

Pod gorico v grabi spet poje harmonika: o ljubezni, o zemlji in o odpuščanju. Čez malo časa vse utihne.

II.

Prvi žarki nalahno rdečijo nebo za graščinsko šumo. Zvonovi veselo pritrkavajo in oznanjajo Jožefovo jutro. Vas se budi.

V sobi kleči pod podobo Matere božje Zefa in moli. Včasih pogleda podobo sv. Jožefa, ki visi poleg Matere božje na steni. Pa le za hip. Glava ji zopet kloni k tlorju, nepočesani, sivi lasje ji padajo na čelo. Gube na čelu se podaljšajo, beseda božja zopet trepeta na velikih ustnicah.

Zefa je prepričana, da grozno trpi. V svojem trpljenju išče odpuščanja sebi in Mihalu. Samo škoda, da Mihal ne moli.

Še nekaj vzdihov in križev. Zefa vstane. Na glavo si da ruto in stopi k vratom, kjer spi Mihal. Tiho jih odpre in vstopi. Počasi se pomika k postelji. Mihal se budi. Zefa poklekne k zglavju in skuša rahlo skleniti Mihalovi roki k molitvi. Mihal jo začudeno gleda. Zefa spregovori proseče: »Mihal, moliva!« Preden se Mihal prebudi, že doni Zefina molitev po sobi: »Oče naš . . .«

Mihal molči. Zefa moli sama dalje. Beseda božja ji zastaja, ob koncu molitve že joče.

Mihal se okrene nevoljno k steni.

»Saj nisem še mrlič, Zefa!«

Zefa vstaja.

»Nisi, ne. Ta očenaš pa le sprejmi za moj god, Mihal.«

»In snoči, Zefa?«

Zefa zmrazi. Kot v sanjah je preživela noč. Podobna je bila tistim nočem pred leti, ko je še varala svojega pokojnega starega moža z Mihalom.

»Mihal, k mizi božji bom danes stopila.«

»Le idi, Zefa! Še prej mi prinesi pijače.«

»Bom, če boš šel k maši. Pogledj, na klinu visi tvoja svetešnja obleka!«
Zefa odide.

Zunaj vabi zvon k maši. Prvi mašarji že gredo pod hišo k fari. Mihal jih pozna po glasu, nekatere tudi po hoji; posebno še šepavega Vrableka, ki mu je pred leti zamenjal tele. Naj le hodijo v cerkev ti Vrableki, Zavci in Šeksi, si misli Mihal, danes bodo molili, jutri pa me bodo skušali spet vkaniti pri težakih za ogone ali pa mi kaj ukrasti. Takšni so.

Mihal si je umiril vest. Še vedno je več vreden kot oni, ki lazijo v cerkev, doma pa lažejo in krađejo.

V sobo porine spet glavo Zefa. Vsa je svetešnja. Na glavi ima novo ruto.

»Si opravljen, greš?«

»V nedeljo, Zefa, v nedeljo.«

»Je že dobro. Mihal. Pa pil boš potem tudi v nedeljo.«

Po teh besedah odide. Čez par trenutkov že čuje Mihal, kako zaklepa hišna vrata. Najrajši bi zaklel. Pa noče. Rajši si bo sam poiskal pijače. Vražja baba! Do smrti bi ga rada mučila.

Mihal se dvigne. V nogah je nekoliko slab. Pa nič ne de. Do police v prikletku, kjer je steklenica droženke, se bo že privlekel. Med potjo skozi kuhinjo zapazi ročko. Kar obvohal je vino. Ti pasja Zefa! No, da si le do sem prinesla. Na droženko je pozabil. Prvi požirki žlahtnine so ga šele predramili. Ves srečen je zopet oddrsal nazaj v sobo. V roki je nesel ročko. Nazaj grede je tudi on pogledal podobo Matere božje. Topel pogled trpina je pobožal božjo podobo. Rahel smehljay trpečih, še vedno žejnih ustnic, je nadomestil Zefino molitev.

Ko je Zefa s spokornim obrazom pritopila k spovednici, je Mihal že dremal.

Na lošeni prazni ročki kraj postelje so se igrali sončni žarki . . .

Opravilo božje je pri kraju. Može se zbirajo okoli občinskega sluge, ki čita pred cerkvijo s hripavim glasom naredbe gosposke in okolice. Gospodinje se navadno še pomudijo pri lončarju pod lipo; potem pa jo mahnejo s kropnico ali s skledo v roki proti domu. Matere vlečejo s seboj še deco, če ima kaj prida obleči. Naredbe gosposke jih ne zanimajo. Prislunhejo le takrat, če se govori o rubežni.

Sluga je ravno končal z oglasom za pobiranje pasjega davka. Ljudje malo godrnjajo. Sluga čita zopet dalje: »Jutri 20. t. m. bo rubežna prodaja na Željki hišna številka 28 in«, glas mu malo zastane, »na Kračinah hišna številka 35.«

Med ljudmi je kar završalo. Vsi so vedeli, da ima na Kračinah hišno številko 33 domačija Mihala Galiča, bivšega župana na Trnovškaku. Rubež na Željki jih ni zanimal. Vedeli so, da je tam doma revščina z deco. Toda Mihal Galič? Torej bo le res, kar se je šušljalo o Mihalu.

Zefi, ki je stala pod cerkeno uro, je kar sama kanila solza. Iz srca ji je privrela kletev: »Prekleti človek!« Mislila je Mihala.

Balaš je okrog stoječim modro razlagal, da je Mihalova pot pač vsem odprta. Nekateri so ga razumeli.

Zefa si je obrisala vlažne oči in se zagnala proti svojemu vrhu. V srcu jo je žgala vest, da bo jutri na Kračinah, kjer je gospodinjala trideset let, prodaja. Vse na svetu bi poprej razumela. Tega ni mogla. Danes so jo ranili javno pred cerkvijo. Pa ravno na njen god. Mnogo hudega je že šlo mimo nje, takega voščila pa za svoj god še ni doživela. Zato hiti, kot bi jo kdo gonil. Noče, da bi jo gledali in kazali za njo s prstom: »Jo vidite, gospodinjo na Galičevem!« Doma je pri odklepanju skoro butnila z glavo ob vrata. V kuhinji je že tulila: »Mihal, Mihal, kaj si nam napravil!«

Mihal se je komaj prebudil. Zefine besede so čudovito odmevale. Kaj le je? Preden se je človeški oblekel, je že planila Zefa s skoro penastimi usti v sobo.

»Mihal, dobro, da nisi šel k fari. Danes so te oklicali. Pa ne samo tebe, vse Galiče so oklicali. Jutri bo prodaja na Kračinah hišna številka 33. Razumeš?«

Te besede je spregovorila s tako naglico, da so Mihalu kar ropotale po glavi. Zato jo presenečen vpraša: »Kaj praviš, Zefa, Kračine bodo prodajali?«

»Ne vseh. Samo na hišni številki 33.«

Zefa je zopet zatulila. Roke so ji krčevito greble po kuštravi glavi. Zdaj jo je Mihal razumel.

»No, Zefa, bo že šlo. Ne boj se! Mihal ne bo nikoli gledal, kako se podira Galičevina. Star in ponosen je naš rod. Ne pozabi tega! Še živijo prijatelji, katerim je Mihal Galič pomagal!«

Zefa je neverna: »Samo tebi ne bo nihče pomagal, da veš!«

Mihalu je hudo. V duhu je preštel ljudi, ki jim je v stiski posojal denar, čeprav včasih tudi občinskega. Iskal je obraz, ki bi mu lahko pomagal. Samo kdo? Mogoče Lajh, če ne Lajh pa Ferenič. Da, da, Ferenič! Njemu sem rešil prodajo živine. Zdaj ima denar. Ustnice mu obkroži smehljaj; pogled mu je splaval čez Zefino kuštravo glavo skozi okno proti gorici, ki se je sončila vsa razkopana in čakala življenja.

»Dobri smo, Zefa. Ferenič bo priskočil.«

»Vraga ti bo pomagal!«

»Bo!« je skoro zakričal.

»Bog te usliši! Koliko ti je treba?«

»Prvi obrok je tri jurje. Na Jurjevo sem mislil prodati žrebe, zdaj so me pa vragovi prehiteli.«

Zefa izgine v kuhinjo. Prvi naval groze je minil. Kuhinjsko delo, dviganje svinjskih kropic na ognjišče in krmljenje prašičev jo malo potolaži.

Mihal pa potegne iz suknje star koledar z dolžniki. Počasi obrača list za listom, tu pa tam malo pogodrnja, včasih tudi zakolne. Vsakega, ki mu je posodil denar, se spominja. Za večino njih ve, da mu zaenkrat ne bodo mogli vrniti beliča. Vsi mu pravijo: »Mihal, malo še potrpi!« Mihal vsem odgovarja, najrajši bi jih poklical k sebi in jim napravil pridigo. Dosti bi jim rad povedal, če bi smel. Pa ne more. Mihal Galič je kmet. Pred letom dni je bil še župan. Danes pa naj stoka pred tistimi, ki jih je nekoč ošteval z nevedneži, ki si ne znajo pomagati. Ne, tega pa ne! Zopet se vtopi v številke in jih sešteva in sešteva. Več jim je posodil, kot je sam občini dolžan. Bo šlo, bo. Samo, kdaj? Mihal ve, da bo taktat, ko bodo ti ljudje iz zemlje stisnili ta denar, najbrže prepozno. Pozneje se spomni kvartanja, vsaj polovico izgubljenega da bi dobil nazaj... Sicer pa naj vrag vzame to kvartaško go-spodo!

Zefa prinese jedi. »Jej, mogoče bo šlo!«

Mihal ji pokaže koledar z dolžniki. Zefa mu odvrne osorno: »Jutri ga daj rubežu.«

S temi besedami je Zefa vse povedala. Mihal jo je razumel. Torej rubežu naj izroči koledar z dolžniki, naj jih gre tožit. Pa komu? Kdo pozna kmečkega sodnika? Ko je bil v šoli je samo slišal o kmečkem kralju, ime kralja je pozabil, le njegovih muk se je včasih spomnil... Toda davno je že tega.

Le s težavo je izvil iz sebe: »Takšne kot si ti, Zefa, bi dal tudi rablju, ne samo rubežu.«

»Tako, tako, Mihal! Lepo mi želiš. Hvala lepa! Ali pomni...«

»Kaj naj bi pomnil? Mar tebe? Ne, ti in vsi na Trnovškaku boste pomnili Mihal Galiča!«

Zefi se ulijejo solze. Mihal začne vnamar žvečiti jed. Po nekaj grizljajih se dvigne. Ne da bi pogledal Zefo, odide iz sobe. Zefa šanta za njim. Na pragu radovedno postoji in čaka. Kam bo le zavil? Rada bi šla z njim. Ali ne sme, ker je Mihal tam najbolj razžaljen, kjer ona najmanj razume. Zato je tudi ona po Mihalovem vsega kriva. Tudi ona vidi dolžnike, toda ne razgovarja se z njimi, rajši jih kolne. Mihal je tu večji od nje, čeprav jih tudi on ne hvali. Zefa se naveliča čakanja. Počasi začne zategnjeno klicati: »Mihal, čuješ, jaz sem tudi žejna!«

»Pridi pit, baba čubasta!«

Zefi je dovolj. Je že spet dober. Zefa ga pozna, čim jo po starem zmerja, je zopet stare volje. Za danes sta opravila. Mihal se bo spet napil in zvelkel v gorico, kjer bo hodil od trsa do trsa; ogledoval si bo prvo popje in prerokoval sam sebi vinski letino, ki bo, kakor vedno, kadar je takšne volje, dobra. Preden je zavila nazaj v hišo, je še zaklicala: »Samo ne vtpi se tam doli!«

Zadnje besede bi si bila lahko prihranila; kajti Mihal je že lezel iz pivnice in zavil v gorico. Kot bi mu Zefa uročila, je lazil od trsa do trsa, se ž njim razgovarjal, štel popje in prerokoval letino, mogoče sebi, lahko pa tudi drugim.

(Konec prihodnjic)

Navje v spomladi

E. S.

Svetlo, binkošno jutro. Ozračje je čisto kot kristal in prežeto s tistim osvežujočim hladom, ki vzbuja v človeku veselje do življenja. Dasi sem na pokopališču, mi je lahko pri srcu. Saj pa to tudi ni navadna božja njiva, Navje je, poslednje počivališče zaslužnih mož. Svečano razpoloženje se te polasti, ko stopiš na ta košček zemlje, kjer spe večno spanje oni, ki so dali najboljše moči svojemu narodu. Vsenaokrog te sprejema razkošno pomladansko razpoloženje. Pod sončnim nebom veselo žvrgolijo ptičice in posedajo po svetlih brezah, ki rastejo med belimi nadgrobniki. Mnogo jih je tod, svetlolasih in srcu tako dragih slovanskih brez! Med živozeleno, svežo trato se belijo ravne stezice. Ob grobovih pa je zasejan širok pas živopisnih cvetic. Mačhe pomežikujejo v vseh barvah, nad njimi pa sklanjajo svoje cvetove raznobarni tulipani. Čudežno se prelivajo njih barve in me zopet potrjujejo v prepričanju, da so one kraljice cvetic. Saj res, lepa je vrtnica, toda samo tako dolgo, dokler se ne razcvete. Ko pa razgrne ves svoj čar, je njena lepota pri kraju. Tulipan pa čimbolj se odpira, tembolj te omamlja njegov kras. In prav preden odpade in usahne, te preseneti s posebno divnim barvnim odtenkom prav na dnu svoje čaše. Nikdar ni dolgočasen, vedno

se spreminja in tudi v smrti je prelesten. Prav posebno ljubezen do teh skrivnostnih cvetic so mi vzbudili neko pomlad divni nasadi tulipanov tam doli na beograjskem Kalemegdanu. Človek se kar ni mogel posloviti od njih. In prav tako daje pisano polje tulipanov ljubljanskemu Navju sedaj v spomladi poseben čar.

In ko se nagledaš te razkošne cvetične lepote, se ti začne oko ustavljati na napisih nagrobnih spomenikov, ki nosijo imena slavnih mož, katerim velja tvoj pobožni obisk. Kos naše kulturne zgodovine vstaja iz preteklih dni in srce ti utriplje ob misli, koliko dobrega in lepega so storili možje, katerih imena so ti zapisana. Tvoj duh se klanja manom naših velikih pisateljev in pesnikov. Najprej se ti ustavi korak pred nagrobnikom Valentina Vodnika, očaka slovenskega pesništva. Neustrašeno je pel v slovenski besedi, ne hčere ne sina ni zapustil svojemu narodu, zato pa svetel zgled iskrene, očetovske ljubezni do njega. Med imeni Gestrin Fran (pesnik in pisatelj), Božidar Raič (župnik pri sv. Barbari v Halozah, dež. in drž. poslanec, pisatelj slovenski, z besedo in peresom ognjevit branitelj narodnih svetinj), Anton Raič, Simon-Rutar, Ivan Železnikar (urednik Slov. Naroda), Andrejčkov Jože Podmilšak, Ivan

Nep. Resman, najdejo tvoje oči imeni dveh velikih neustrašenih slovenskih mož, literatov Antona Aškerca in Frana Levstika. Oba sta se borila v svojih delih predvsem za pravico in svobodo svojega naroda, in Levstikovo življenje in delo pač dobro označuje pesem na nagrobniku:

*»... Ko si potil krvav pod križem pot,
Učitelj svojemu narodu, peti
In govoriti nas si ti učil,
Kako se služi domovini sveti
Sijajen vzgled si ti Slovencem bil.«*

Ob Aškerčevem imenu pa se ti zdi, da ti govori pesnikov glas:

*»O, plamen za resnico in pravico
naj v duši ne vgasne vam nikdar!
Za dom, za narod, za svobodo zlato
vam v prsih vedno gori sveti žar!«*

In naprej te vodi korak mimo plošče Josipu Jurčiču, na kateri so zlate besede iz Tugomera, ki naj bi si jih zlasti danes vsakdo globoko zapisal v dušo:

*»Trd bodi, neizproslen mož jeklen,
kadar braniti je česti in pravde,
Narodu in jeziku svojemu!«*

In dalje se zamisliš v usodo političnega interniranca Poljaka Emila Korytka, ki so ga kakor danes njegove brate preganjali isti zlohotni sovražniki, da je moral umreti daleč od domovine. In vendar je našel poslednji počitek v slovanski zemlji. Zla usoda je tudi preganjala drugega Prešernovega prijatelja, velikana učenosti Matija Čopa; hladno stoji zapisana na spomeniku strašna tragedija: utonil je. Nedaleč pa je napis, ki nam pove, da so smrtni ostanke Jerneja Kopitarja, tistega žolčnega moža, ki je napravil toliko bridkih uric tenkočutnemu Prešernu, bili po 53 letih prepeljani in pokopani v domovini po zaslugi Slovenske Maticе. Pod arkadami kapelic je še nagrobnik Josipu Stritarju. Prav dobro se še spominjam njegovega pogreba. Mnogo je bilo cvetja, ljudstva in žalovanja, toda meni nedoraslemu otroku je ležala kot bridka, težeča mora na srcu: živel in delal je v tujini. V tujini je tudi umrl značajni, radi ljubezni do rodnih bratov degradirani in preganjeni Franc Maselj Podlimbarski. Bil je ubog internanec, toda njegov »Gospodin Franjo« je do danes neizbrisen dokaz pro-

palosti in egoizma civilizatorjev bosenskih Srbov. Z veseljem in ponosom pa te prav tako napolni blizu tod zapisano ime Antona Linhartarja, prvega slovenskega dramatika, ki je ustvaril za nas nesmrtnega »Matička«. Greš dalje in se spoštljivo prikloniš manom Ivana Groharja, nesrečnega slovenskega slikarja, ki pa je vendar po genijalnosti svojih umetniških stvaritev med redkimi izvoljenimi. Kot vizija vstaja v tem pomladnem jutru pred teboj njegov »Pomlad«. Pa tudi zastopnike glasbe najdeš med imeni, ki so z zlatimi črkami v kamen vklesana. Tu bereš: Gregorij Rihar, mašnik, zakristan in organist v ljubljanski stolni cerkvi, prvi slovenski pevokladnik, umrl 1863. Vzidana plošča, ki te spominja na trodelni oltar, nosi imeha Gašparja Maška (umrl 1873), Antona Medveda (umrl 1896) in Jurija Flejšmana (umrl 1874). Kot stare znance v tej ali oni zvezi z našo preteklostjo pozdravljajš imena Stroy, Langus, Cro-bath, Costa, Bleiweis, Zarnik, Poklukar, pa Matej Slekovec, Karol Klun, Luka Jeran, Ivan Tušek, Jožef Resel, Josip Marn, Joann. Bapt. Kersnik in še druge.

Ko hodiš tako med spomini iz preteklih dni in premišljaš sedanost, se te polasti neki globok notranji zanos in zadovoljstvo. Ni bil zaman trud in napor idealnih, že davno strohnelih mož! Njih telo se je spremenilo v prah in pepel, toda njih duh neumrljivo živi dalje. S svojim odličnim umom in srcem so zgradili vzvišeno duhovno stavbo, ki je last vsega naroda. Te stavbe ne morejo zrušiti najstrašnejše bombe in je ne pogaziti najtežji tanki. Prav danes se mi zdi bolj kot kdaj primeren čas; da živo čutimo in si vedno znova kličemo v spomin žrtve in neumorno delo, ki so ga izvršili naši umrli kulturni delavci za čast in svobodo domovine. Ta imena naj nas tembolj podkrepe v odločni borbi za to, kar smo si tako težko pridobili. Vsak Slovenec pa bi moral rad in pogostokrat poromati tja v gaj mrtvih, na Navje. Naj bi nas ne osramotile vrstice na Cimpermanovi plošči, ki se glase:

*»Srce bo tvoje kmalu prah,
Zavastel grob bo zelen mah,
Al kar si storil ti za narod,
Znal bo, častil še pozen zarod.«*

Saj narod, ki ne zna ceniti svojih zaslužnih mož, jih tudi vreden ni. Treba je in prav je, da jih častimo, predvsem pa se

učimo od njih, da mora vsak posameznik neustrašeno staviti svoje moči v službo za dom in rod, pa naj pride kar koli.

Materina osebnost — najmočnejši vzgojni činitelj

Dr. A. Trstenjak

III.

Če je bistvo vzgoje v samopodajanju in če je to samopodajanje sonaravno materini osebnosti, potem iz tega sedaj z vso jasnostjo sledi kot zaključek, da je materina osebnost res najmočnejši vzgojni činitelj; da je torej klic: rešimo mater, vzgojimo odlične, vzorne materine osebnosti v ženskem svetu, temeljna zahteva vse vzgoje in vzgojeslovja. V prav posebni meri pa velja to za današnji čas, ko se pomen osebnosti vedno bolj povdarja na vseh področjih človeškega udejstvovanja; da, v časih, ko svetovne bojne fronte prav za prav pomenijo le borbo za ali proti svobodi in veličini človeške osebnosti. Z dobro materjo stoji in pade svet; od osebnosti mater je odvisen napredek ali propad naroda.

Mati, bodi osebnost, ta imperativ vključuje tri temeljne lastnosti:

1. Življenjsko neomajnost.

Mati mora biti steber življenja. To ne velja samo v družinsko gospodarskem, marveč zlasti tudi v družinsko-osebnem pogledu.

Sem spada predvsem trdnost v nazorih ali prepričanju. Smešno nesamostojno je, ako žena samo pod vplivom svojega moža spremeni svoj svetovni nazor, ali vero, ali celo narodnost, kar je žal pogost primer. Enotnost v vzgoji je sicer važen vzgojni princip, ki pa ne sme iti na račun doslednosti in značajnosti oziroma zvestobe v prepričanju. Če se tak mož v družbi norčuje iz ženske manjvrednosti, se temu pač ne smemo čuditi. Še bolj smešno je, ako žena pozneje — zopet samo pod vplivom svojega moža — ponovno spremeni svoj nazor, vero ali narodnost, kar tudi, žal, večkrat srečavamo. Vprašam vas, kako naj se v taki družini otroci vzgajajo k značajnosti, t. j. k doslednosti v mišljenju in prepričanju? Kako naj se tu ustali neka dobra dru-

žinska tradicija, ki je — ako gre za resnične vrednote — neprecenljivega pomena za uspešno vzgojo trdnih značajev. Saj je neznačajnost v takem primeru edina družinska navada ali tradicija. Zanimivo je v šoli opazovati, kako otroci iz takih družin ob sličnih poglavjih zardevajo in kako so že zgodaj v tej točki brezbrizni, da ne rečemo, cinični. Kako naj taki starši svoje otroke vzgajajo k značajnosti, ko pa njim samim besedo in doslednost ni nič svetega, nič osebnega; ko pa ravnaajo z besedo kakor z obleko, ki jo zamenjajo z drugo, kadarkoli jim to narekujejo razmere, moda ali celo lastne kaprice.

K pojmu življenjske neomajnosti spada tudi — nezlomljivost. Mati mora biti predvsem močna žena. Takšna, ki jo je treba iskati od blizu in od daleč, kakor pravi sv. pismo. Mož je junak na fronti, žena-mati pa v družini. V družini ni junak oče, ampak mati. Tudi sv. pismo govori le o *junaških materah*, o junaških očetih nikoli, govori samo o *pravičnem možu*. Odkod to? Ker se žena v trpljenju vedno lažje znajde ko mož. Mož ne more trpeti, njega trpljenje stre, kakor silen vihar stre tudi najmočnejši hrast. Moška moč in odpornost v nesreči je samo v njegovi neobčutljivi »trdoti«, s katero se krčevito brani in zapira pred vsakim čustvom; kakor hitro pa pusti čustvom prost vstop do srca, jim takoj podleže, zato mu je tudi čustvo žalosti neznosno, ga stre. Mati pa je kakor roža trpljenjaka: v trpljenju se zapre vase in tiho nosi bol cele družine, zase, za moža in otroke. Žena je po naravi čustvena, zato prenese tudi najbridejša čustva, je v nesreči žilava, mož pa krhek. Odtod tudi znan pojav, da možje pogosto storijo samomor zaradi družinskih nesreč, dočim skoraj ni slišati, da bi družinska mati šla zaradi družinskih raz-

mer v samomorilno smrt. Žena gre v samomor samo takrat, kadar se izneveri svoji lepoti in moči, t. j. materinstvu, v umazani ljubezni. Enako je zanimiv pojav, da je oče-vdovec navadno bolj strit ko mati-vdova. Žene trpljenje navadno ne stre, marveč jo požlahtni. Mati je v trpljenju največičastnejša. Mater doolorosa! *Zalostna mati je najpretrtesljivejši simbol ženskega srca vseh časov.* Mati je res steber življenja, do zadnjega te podpira. Vse oamahne okrog tebe, ona ne. To velja navadno celo o slabih materah. Če se tudi v vseh točkah izneveri, v tej čudoviti nezlomljivosti in odpornosti v trpljenju se izkaže tudi tista, ki je sicer slaba, kakor da bi hotela v trpljenju oprati ostale slabosti. Celu detomoriške, najslabša vrsta mater, imajo svoj prototip — ne v ženi, marveč v možu: — Herodeževe matere jim pravimo, kakor da v materinskem značaju ženske narave ni in ne more biti dovolj podlage za tako nizkotno izpremenjenost srca.

Zato bi bil v tej točki pač vsak prigovor odveč. Edino, kar bi bilo treba povdariti, je navodilo, naj bi matere svoje hčerke že zgodaj opozarjale na ta njihov bodoči materinski poklic, da bodo tako lažje premagovale v sebi mehkušnost in komodnost.

2. Življenjska rešnicoljubnost.

S tem hočemo označiti neko lastnost življenja in osebnosti, ki pri nas nima niti pravega imena ali ustaljenega izraza; in kar je še žalostnejše, lastnost, ki je ljudje skoraj sploh ne poznajo, ker je malone nikjer ne vidijo uresničene. Tu je mišljena predvsem tista zgoraj omenjena harmonija ali skladnost med življenjem in mišljenjem, med teorijo in prakso, med zapovedmi, ki jih skušaj vcepiti otrokom, in med lastnim zgledom.

Zato pa je tem hušše, ako niti mati, ki je zato najbolj sposobna že po svoji naravi, tega nima. In tu matere, žal, pogosto grešijo! Neka zlaganost, neodkritost in neiskrenost življenja je danes sploh bolezen časa.

Ena izmed teh življenjskih neodkritosti je tudi v tem, da vse preveč pridigujemo, kaj in kakšna mora biti mladina, otrok; vse premalo pa, kakšna naj bo vzorna mati, ki je pogoj za vzorne otroke. Vse preveč govorimo o dolžnostih in odgovornosti otrok

dc staršev, soljudi in Boga, vse premalo pa opozarjamo na dolžnosti in odgovornost, ki jo imajo starši za otroke pred narodom in Bogom. Zato pa tudi mati mnogo preveč otroku pridiguje, namesto da bi pridigovala sebi. Preveč vsiljivo mu govori, namesto da bi mu *živela* brez govorjenja.

Je to neka usodna dvojnost morale, kakor da je za otroka nekaj obvezno, kar za starše ni. In narobe, kakor da je staršem nekaj dovoljeno, kar otrokom ni. Ako na pr. oče in mati otroke s kletvicami na ustih pretepata zaradi kletve. Ali če starši otroke napode v cerkev: »Deca, v cerkev, kaj bo iz vas, ako nočete k maši.« sami pa nikoli ne gredo v cerkev. Kaj čudo, če mi je neka dijakinja rekla: »Ata me vedno sili v cerkev, pa si mislim, če je zate dobro, da ne greš v cerkev, zakaj naj bi jaz hodila.« Ljudje hočejo videz tudi v verskih stvareh kakor v umetnosti, kjer spada k bon tonu in dostojni opremi meščanske hiše, da imaš na steni nekaj umetniških slik, a se v ostalem ne za slike ne za umetnost samo nihče v hiši ne zmeni in tudi o njej ničesar ne ve. Tako se otrok zgodaj navadi na same nepristnosti, neistnosti, gole videze; nobenih skladnosti ne pozna med notranjostjo, nobene razlike med vrednoto in nevrednoto, med resnično etičnim in resnično neetičnim. Ali drug primer! Mati otroke svari, naj si bodo med seboj dobri, naj se ne pripravajo! Pa ji otrok prostodušno odgovori, češ: »Mama, zakaj se pa ti z atekom vedno kregaš?«

To so grobi primeri! A niti najhujši niso! Najusodnejši so menda pač oni, ki jih v nobenem katalogu grehov in nobenem spovednem obrazcu ne najdemo in ki tudi nobenega posebnega imena nimajo. To so primeri, kjer so besede v popolnem skladju z mislimi in trenutnimi dejanji, torej navidez nobena laž, a so vendar življenjsko popolnoma zlagani, neodkritosrčni, neiskreni, ker pri njih *dejanje* z *dejanjem* ni v skladu, ravnanje današnjega dne ni v premočrtnem soglasju z ravnanjem včerajšnjega dne. Na pr. včeraj je mati, ki že komaj čaka, da bi imela njena hčerka mnogo častilcev, kregala svojo hčerko-četrtsoolko, zakaj se je skujala svojemu fantu; danes jo krega, zakaj je v šoli matematično nalogo zabila.

Dve stvari, ki sta hkrati nemogoči. Dekle bi morala biti omejena, da ne bi v tem materinem ravnanju čutila usodnega življenjskega protislovja in gole navideznosti materine vzgoje.

Takšnih navideznosti je v življenju in vzgoji, žal, mnogo preveč. »Greha« danes sploh več ni! Je še samo: »Smola, nervoznost, neprevidnost, slaba kalkulacija« in slšno. Tako vsakdanje so in tako so prešle v meso sodobnega preračunanega sveta, da se jih navadno sploh ne zavedamo in zato na tihem vsi podlegamo. Žal tudi matere, kjer je to najusodnejše. *Otrok ob tem instinktivno čuti, da v življenju ni treba vsega tako resno, iskreno pojmovati in izrješevati, kakor je v knjigah napisano, kakor jih v šoli učijo, in kakor jih učita oče in mati.* Saj se oče večkrat celo sam pohvali, kako zna spekulirati in prezentati oblast, kako je treba spretno delati vitez najboljšega, da je treba pred ljudmi in zaradi ljudi marsikaj storiti in povedati, česar sam po svojem prepričanju nikoli ne bi storil in narobe. Kaj čuda, ako tudi otrok v šoli stremi za pohvalo, dobrimi redi in spretno goljufijo. Tako se že izza mladih nog vadi zasledovati v svojem življenju samo navidezne cilje, dočim resnične vrednote omalovažuje. To je vzgoja k rafiniranemu, neetičnemu stremuštju (stremuhi). Prava razlika med dobrim in slabim, grehom in krepostjo je zabrisana, čut zanjo je oslabeled.

3. Življenjska polnovrednost.

Materina osebnost mora biti polnovredna ne same relativno, t. j. v primerjavi z možem, marveč absolutno, brez ozira na moža. Če otroci na očetu vidijo kako senco, se jim to ne zdi tako čudno, kakor če jo vidijo na materi. Za vzroki tu ne bomo brskali. To je dejstvo, ki se ne da tajiti, ki pa ima dalekosežne vzgojne posledice.

Materina osebnost mora biti brez sence napake in to v njenem sedanjem in preteklem življenju.

Materina preteklost: ako je bila lepa in neomadeževana, pomeni zanjo in za vso družino névidni vrec moči in sreče, ako pa je bila omadeževana, potem pomeni to zanjo samo težko vest, ki ji jemlje polet, za otroke pa zmanjšano avtoriteto matere. »Mama, tiho bodi, ti si bila sama slabša ko

jaz«, tako odgovarja hčerka takšni materi, kadar jo hoče svariti. Otroci v takšnih družinah tudi naravnost očitajo staršem: se delate lepe, saj vemo, da so tudi vas zaman opominjali k dobremu.

Vzgoja vzornih materinskih osebnosti se torej začne že v mladosti. Tu se polagajo temelji za poznejšo srečo pri otrocih, podlaga, s katero je navadno precej vse ali pridobljeno ali izgubljeno. Na to je treba dekleta pri vzgoji že zgodaj opozarjati. V razvojnih letih (od 12. leta naprej) so dekleta za direktne opomine navadno le malo dostopne, indirektno z opozorilom na njen lastni bodoči vzgojni poklic pa je mogoče doseči pri dobrem dekletu v teh letih malone vse! Ob idealu materinstva prisluhne vsaka s čudovito resnostjo. Za ta ideal se zna že zgodaj premagovati in mnogo žrtvovati. To opazi tudi vzgojitelj v šoli. Pri marsikateri moralni zapovedi imajo dekleta v višjih razredih že moderne blazirane predsojke, kakor hitro pa jih vprašaš, kako bi one same svoje otroke vzgajale, sprejmejo takoj vse tiste nazore, ki se jim zde prej starokopitni in nasprotni mladostni svobodi in veselju.

Pa tudi sedanjost materine osebnosti mora biti brez sence napake. To vzgojno nujnost vidimo najbolje na dejstvu, da niti slab človek o svoji morda enako slabi materi ne prizna ničesar slabega. *Mater hoče videti vsak v najčistejši luči.* Na tebi, mati, pa je, da tega otrok ne bo delal samo iz neke nujne potrebe, naravnega gona in vere, marveč da bo to tudi zanj globoko doživeta resnica. Res je sicer, da se tudi najboljše matere otrok lahko izpridi, ako zaide pod tuje vplive, toda ako si te tuje vplive odmislimo, potem moramo reči, da vzorni polnovredni (moralno) materi ni treba veliko pridigovati, ona sama je živ nauk in očičujoča beseda!

K tej moralni polnovrednosti matere spada tudi neke vrste umska (intelektualna) polnovrednost, t. j. vsaka mati mora imeti svojemu stanu in položaju primerno izobrazbo in inteligentnost (ni treba posebnih šol za to), da more s primerno širino gledati na svet in življenje; da ji otrok ne more očitati: mama, kaj pa ti veš! Le tako je zmožna otroka tudi razumeti, prav v

tistih letih, ko je ljubečega in skrbnega razumevanja najbolj potreben, ko otrok odrasča, ko stopa vedno samostojneje na pot življenja. Tu matere ne grešijo samo s preveliko popustljivostjo, marveč tudi s preozkim gledanjem na svet in življenje. Posledica te ožine je, da ji otrok več ne zaupa in se ji začne izmikati. Ta zlata sredina, ki jo je treba tu držati, priča o pravi materinski globini. Je to neka nam nepoznana intuicija materinskega srca, ki zna z enim samim pogledom izmeriti gladino in globino, v kateri sme otroku še zaupati in mu pustiti svobodo. V veliki meri je tudi tu v ozadju prava nesebičnost, ki se ve o pravem času umikati in izginjati, kakor izginja senca pred vzhajajočim soncem. Pod pojem te življenjske širine spada tudi neka vedrost, veselje, ki ga mora mati vedno imeti. Poznam dekleta, ki mi pravijo, da jih nikamor v družbo ne vleče, ker je doma pri materi najbolj veselo; največ zabave mi nudi mati.

Seveda vsaka tudi najvzornejša mati je in ostane človek s svojimi napakami in sla-

bostmi. A otrok tudi teh ne bi rad videl na njej. In res, tudi ti nedostatki izginjajo na materi, ako se ona sama ob otrocih od leta do leta izpopolnjuje. Otroci to opazijo in vprav to njeno samopremagovanje jim vzbuja občudovanje, vedno bolj poveličan stoji materin lik pred njimi.

Zato je vedna, nenehna samovzgoja zadnja zahteva po polnovrednosti materine osebnosti. *Materina samovzgoja je najdovršenejše vzgojno samopodajanje matere.* V tem, ko se daje svojim otrokom, si oblikuje in kleše svojo lastno osebnost. In čim bolj izginja njena telesna lepota, tem bolj jim jo ožarja duhovna veličina.

Povsod postavljajo spomenike neznanim junakom. Neznanim materam-junakinjam bi jih morali tudi, a jih ne stavijo. Zakaj ne? Ker tak, in to ne kamenit, marveč živ spomenik je vsaka vzorna osebnost. Te spomenike si stavijo in klešejo matere same. In svet vam kliče: postavite jih čim več in čim veličastnejše!

Najnovejša dela čeških pisateljic

Oton Berkopec

V letošnji literarni sezoni, ki je prav za prav prva v novih političnih razmerah in ki smo jo upravičeno pričakovali z nemirrom, da ne rečem celo z bojaznijo, je zavzela češka žena odlično mesto. Ne samo bogata žetev zadnjih mesecev, marveč tudi umetniška vrednost, posebno pa tisti tako svojevrstni in blažilni ton, ki zveni iz najnovejših del čeških pisateljic, je presenetil vse, ki poznajo sodobno češko literarno tvorbo.

Treba se je poglobiti v položaj češkega pisatelja, ki je še pred nedavnim užival vso blagodati svobodnega ustvarjanja, ki je z zavdanja vrednih višin motril kulturni in življenjski vzlet zadnjih desetletij in bil na vsem svetu priznan kot enakovreden tvorec, ki lahko tekmuje tudi s pisatelji največjih narodov — treba je ineti to pred očmi in nove pogoje njegovega ustvarjanja, da lahko pravilno ocenimo pomen letošnjega literarnega dela češke pisateljice.

Praden podamo kratek pregled in oznako posameznih pisateljic in njihovih najnovejših del, lahko ugotovimo, da prevladuje v letošnji literarni tvorbi češke pisateljice predvsem biografsko-memoirska literatura. V tej književni zvrsti je izšlo nekaj tako pomembnih del, da se bo vračal k njim še desetletja ne samo literarni zgodovinar, marveč tudi čitatelj, ker mu bodo nudila prezanimivo zakladnico portretov velikih tvorcev češke moderne literature in edinstveno galerijo slik iz življenja, po katerem bo v kruto realnost dreva bodočnost vse bolj in bolj žejala. Nekatere pisateljice so si pa poiskale snov za svoja dela bodisi v življenju ljudi, ki jim borba za kruh in nagon krvi dajeta vsebino in smer, bodisi pa so zbrale svoja starejša dela, raztresena po dnevnikih in revijah, ter jih izdale v zaključeni celoti.

V prvi skupini literarnih del je doseglo največji uspeh *Eve Vrchlicke* »Dětství s

Vrchlickým« (Praha, Melantrich). Hčerka največjega češkega pesnika je z občudovanja vredno svežostjo, z mehko globoko lirične duše, naslikala družinsko sredino in podala ozadje dobe, v kateri je živel in ustvarjal Jaroslav Vrchlický.

Iz nanizanih doživetij otroka, ki je bil očetov ljubljenec, se ti riše človeški lik velikana na českem Parnasu, obožavanega in z lavrikami slave in priznanj ovenčanega umetnika v barvah, tako neprisiljenih in preprostih in vendar tako živih, da imaš pri čitanju knjige vtis, da si že tolikokrat srečal neke tistega dobrega možička, ki s svojo majhno Mimi (krstno ime pesnice Eve V.) koraka po nabrežju Vltave, ali nakupuje zanjo po praških trgovinah igrače. Neizrečeno mnogo toplote je v tem pripovedovanju, toliko iskrenih čustev. Otroške solze, v katerih se svetlikajo žarki pomladi, ne več, kdaj od sreče, kdaj od bolečine.

Ne mislite si, da imajo ti-le listi karkoli skupnega s spominskimi knjigami deklet: ne mislite si, da je to nekaka družinska kronika. Bolje bo, če označimo to knjigo kot izpoved pesnice, ki ob pogledu na svoje otroke snema tenčico s svoje lastne mladosti in vnovič preživlja vse tiste srebrne dneve, odkar se je zavedla okolja tja do dekliskih let, ko se je oglašala v njej žena. Kakor da odvija film neznanega režiserja, v katerem je vnovič gledala tisto dekletce, za čigar dejanji vidi danes globljo povezanost z družino, z okolico in časom. Danes si lahko razloži pomen besed pesnikovih, ki jih je slišala kot otrok, prav tako si lahko pojasni veselje ali žalost, ki jo je ob tej ali oni priliki opazila v njegovih ali materinih očeh — in vendar, kako mala Eva Vrchlická tolmači, kako malo preiskuje ozadja, ki naj bi prinesla kakršno koli že presenečenje iz za kulis pesnikovega življenja. Zaman boš iskal v tej knjigi razlage, ali samo namigovanj na tiste obilne govorce, ki so se širile še izza pesnikovega življenja, zlasti pa po njegovi smrti. Prav tako bi zaman iskali obračunavanja s pesnikovimi kritiki ali nasprotniki. Ne, Eva Vrchlická je pokazala s to knjigo, da njeno srce ni česa takega zmožno. Naj še pripomnimo, da je delo sprejela češka kritika zelo pohvalno in da češki čitatelji že nestršno pričakujejo gle-

daljših spominov Vrchlicke, ki je bila od leta 1913. pa vse do let tridesetih odločilna umetnica Narodnega gledališča v Pragi.

V istem letu, ko je umrl Vrchlický (1912), si je sam prizadejal smrt eden-od glavnih predstavnikov češkega naturalizma Vilém Mrštík, pisatelj razkošne himne na spomlad in mladost »Pravljica maja« in drame »Maryša«, ki jo poznamo tudi pri nas. Letos je izdala njegova žena *Božena Mrštíková* »Spomine« (Praha, Borový), za katere je sprejela češko narodno nagrado za literaturo v letu 1939.

Zavozlano življenje Viléma Mrštíka, njegovo delo in literarno sodelovanje z bratom Alojzijem, usodo članov Mrštíkove družine, Diváky na moravskem Slovaškem, kjer so Mrštíki živeli — vse to nam skuša prikazati Božena Mrštíková v čim preprostejši obliki in kar moči človeško. Tudi ona ima bogat dar pripovedovanja, ki je pa nikjer ne zapelje v gostobesednost ali celo v indiskretnost, v katero tako rado spodrsne pisec spominov. Mrštíková je stvarna in teži za tem, da dobi čitatelj kar se da najbolj človeško podobo pisatelja, literarnemu zgodovinarju pa nudi obilno dragocenih podatkov, ki mu bodo omogočili pravilno oceniti nastanek in notranjo vsebino Mrštíkovega dela. Zato prepleta pripovedovanje in opise z odlomki možev korespondence, s fotografijami krajev in ljudi in razpleta odnose svojega moža do množestvenih sodobnikov. Vendar ni nikjer suhoparna. S finim darom opazovanja in v sočnem jeziku podaja prezanljivo razlago komplicirane Viljemove notranjosti in njegovega naglega značaja.

Posebej je treba poudariti, kako toplo in psihološko resnično je pisateljica opisala Mrštíkovo ljubezen do prirode. Dasi je trajal zakon Mrštíkovih samo pet let, ki sta jih skoraj v celoti preživela v idiličnih Divákih, so vendar »Spomini« bogati, oblikovno pa spadajo med bisere literarne zvrsti.

V češko literarno preteklost posegata tudi knjigi *Paule Buzkove* »Prijateljici« (Praha, Topičova edice) in *Sonje Spálove* »Črni Honzik« (Praha, Novina).

Buzková ni neznano ime v češki literarni kritiki in zgodovini. Že leta 1918. je iz-

dala izčrпно študijo »Česka drama«. Sedaj se je poglobila v devetdeseta leta preteklega stoletja in nam na podlagi vzajemne korespondence igralke in pesnice Hane Kvapilove in znamenite pisateljice Rūzene Svobodove ter na podlagi bogatih sporočil iz tistega časa živo osvetlila ti dve takrat najpomembnejši predstavitelji ženskega umetniškega sveta.

Tudi ta študija, zgrajena na izbornem poznavanju dobe in življenjskega zakulisja Kvapilove in Svobodove ter na finem psihološkem opazovanju, prinaša predvsem literarnemu zgodovinarju mnogo novega gradiva in spoznanj, ki bodo pripomogla k pravilnemu razumevanju in vrednotenju obeh umetnic. Medsebojni odnos pisateljic, posebej vprašanje, koliko in kje je posegala ena v ustvarjanje druge, je v tej študiji obravnavan do najmanjših podrobnosti, toda — in to pri takem delu ni drugače mogoče — marsikaj bo izzvalo drugačne nazore in mnenja. Često je bila Buzková prisiljena k domnevam, ki utegnejo biti pravilne, sčasoma pa se bo kdo našel, ki bo dokazal nasprotno.

Sonja Špálová, avtorica treh pesniških zbirk in pred tremi leti izšlega uspešnega romana o Máchovi mladosti »Deček s harfo«, tokrat ni bila tako srečne roke. Biografski roman o pisatelju Janu Nerudi »Črni Honzík« prinaša sicer v dekorativnem oziru obilno lepoto, ki pričajo o pesniškem gledanju, toda v globinah, kjer bi morala zadeti v Nerudove osebnosti, se izgublja in ne zadene pravega. Zato se nam zdi Nerudov odnos do Karoline Světlé, kakršnega nam podaja Špálová psihološko in tudi literarno-zgodovinsko, nezadostno dokumentiran. Scenarija Male Strani in tudi časovni kolorit nadomesti čitatelju te pomankljivosti. V tem slikanju je Špálová mojster.

V sodobno češki prozi se čedalje bolj izrazito riše umetniška osebnost *Jarmile Glazarove*. Sleherni od treh njenih romanov, ki jih je doslej izdala, pomeni stopnjo k čedalje večjemu uspehu. Je brez dvoma izmed najbolj nadarjenih mlajših čeških pisateljic. Zanimivo je, da v vseh svojih romanih obravnava odnos žene do mnogo starejšega moža. V njenem najnovejšem ro-

manu »Advent« (Praha, Melantrich) tvori sicer to starostno nasprotje nekako osrednjolit dejanja, vendar ni delo zgrajeno na njem. Glazarova je posegla v usode ljudi na gorskih hribih šleskih Beskidov in nam naslikala v realističnih barvah borbo s prirodo, ki ustvarja značaj ljudem in usmerja njihova dejanja. Je to mogočna pesem o materinski ljubezni do otroka, čigar očeta je zdrabilo drevo, preden mu je mogel dati svoje ime, je to himna na trpljenje matere, ki se bliža naddčloveškemu, na njene žrtve zaradi otroka.

Glazarova mojstrsko obvladuje psihološke globine, ki so jim kos le veliki pisatelj. Neustrahno je pogledala v prepade, ki spominjajo na strani iz romana Dostojevskega. Življenje gorjanskih primitivov, njihovo delo, navade, govorico, beskidsko pokrajino slika pisateljica, kakor da je sama iz tistih krajev. Kot zdravnikova žena je preživela leto dni med beskidskimi drvarji in opravljala vsa dela tamošnjih žen, samo da čim globlje promikne v njihovo življenje.

Tudi dve najpomembnejši predstavitelji starejšega pisateljskega rodu *Anna Maria Tilschová* in *Marie Majerová* sta letos izdali po knjigi. Tilschová novi roman »Trije križi« (Praha, Borový), Majerová zbirko drobnih proz »Kraljica lepote« (Praha, Melantrich). Plodno pisateljico in predsednico češkega PEN-kluba poznajo čitateljice »Ženskega sveta« iz pregledne portretne študije pokojne Vere Dostalove (let. XII. 1934), dobro karakteristiko Marije Majerjeve pa je podal Božidar Borko v lanskem letniku »Modre ptice«.

»Trije križi« so motivno in lokalno najbližji romanu »Vykoupení« (Odrešenje), v katerem je bil Tilschovi model slavni češki impresionist slikar Antonín Slavíček. Glavni junak njenega najnovejšega romana je tudi slikar, krajevno pa se tudi ta roman dogaja na češko-moravski višini. Gre za usodo treh družin, na videz le na zunanje povezanih med seboj, ki se pa razvija iz istih korenin. V ospredju je slikar samouk, razumski brezverec, toda v srcu z božansko iskro, ki ga dviga iz mučne vsakdanjosti, kjer je suženj brezobzirne in plitke žene, v svet lepote, ki ji služi z otroško vdanostjo. Težke notranje boje mu povzroči naročilo

podežlskega mecena, naj naslika fresko na strop vaške cerkvice. Ko se odloči, ustvari močeno umetnino — tri križe — Krista med dvema razbojnikoma — ki je izraz njegovega čustvovanja: v slehernem človeku sta oba, Krist in razbojnik. Nekako nasprotje slikarja in njegove žene tvori zakonska dvojica potujočega muzikanta, medtem ko je usoda tovarnarja in njegove družine nekaj samostojen roman v romanu. Toda kakor rečeno, le na videz — ker je v notranji zvezi z osnovnim problemom romana. Zdi se, da je v »Treh križih« šlo Tilschovi predvsem za notranjo podobo češkega človeka.

Marie Majerové knjiga ima podnaslov »Povídka pro noviny«, toda napačno bi bilo mnenje, da je s tem sama hotela označiti svoje kratke proze kot paberke, ki niso na tisti umetniški višini kot njena večja dela. Ta literarna zvrst ima v človeški književnosti lepo tradicijo, saj so tudi največji češki pisatelji gledali na t. zv. podlistke kot na zelo odgovorno delo. Saj prav to literaturo čita največ ljudi in ima torej največji

vpliv na vzgojo umetniškega okusa širokih čitateljskih krogov. Majerová je socialna pisateljica in tudi v teh prozah se vrsté usode ljudi pretežno iz delavskih in ubožnejših slojev. Zgodbe, nanizane v umetniško celoto, dihajo toploto pisateljicinega odnosa do trpečih in nesrečnih, ki osvajajo srca čitateljev, prav tako kot njen sočni jezik, ki je do najfinejših odtenkov v zvezi s snovjo povesti.

Majerová je globoko čuteča umetnica in vendar ideološko trdno opredeljena. Tudi v tej zbirki povesti poznate glasnico tistega razreda, iz čigar sredine je sama izšla, bojevnicu za boljše usodo trpečih in izkoriščanih.

Mislím, da nima danes nobena slovanska literatura tako močne opore v ženah kot češka. V tesnem sodelovanju s pisatelji in kritiki in deležne njihovega globokega razumevanja, dosega jo največjih uspehov in najvišjih nagrad. Življenje težko preizkušenega naroda ima v njih glasnice visokih umetniških kvalitét, ki stremijo za istimi cilji kot njihovi tovariši in ves narod.

Javni dogodki doma in po svetu

D o m a :

Zbližanje med Jugoslavijo in Sovjetsko Rusijo je nedvomno najvažnejši dogodek v naši državi v zadnjem času. Gospodarska pogajanja so se nad vse pričakovanje uspešno zaključila, tako da so po poročilih listov presešla okvir prvotno napovedanih zgolj gospodarskih posvetov in je bil že govor o pogojih za začetek rednih političnih in diplomatičnih odnošajev. Rusija se je pokazala pripravljeno odreči se zahtevam, ki jih ima glede vrnitve ruskih carskih dragocenosti, ki so jih vojaki generala Vrangla (poveljnika tako imenovane bele armade) po vojni prinesli s seboj v Jugoslavijo. Edina zahteva, ki jo Rusija postavlja, je preprečenje delovanja ruskih emigrantov in odvzem diplomatskih pravic bivšemu carskemu poslaniku Strandmanu, ki jih še vedno uživa.

Pogajanja so se vršila v izredno ugodnem ozračju. Jugoslavenkemu zastopstvu na čast so bile prirejene v Moskvi razne slav-

nosti, pri katerih so poudarjali nekdanje dobre zveze med Rusijo in Srbijo. Delegacija je bila sprejeta celo pri Stalinu.

Pomen zbližanja med obema državama je imel povsod velik odmev. Tako je n. pr. tiskovni urad United Press tolmačil prepričanje diplomatskih krogov, da je Sovjetska Rusija preprečila akcijo Italije na Balkanu ter odvrnila tako zaveznike kakor tudi Nemce in Italijane, da bi spravili Balkan v vojno. Tuji listi tudi poudarjajo veselje, s katerim so narodi Jugoslavije sprejeli zbližanje med obema državama. Pri nas so se o tem posebno razpisali srbski in hrvatski listi, dočim prinašajo naši vodilni listi le pičle opombe, razen Trgovskega lista, ki je prinesel v celoti mnenje hrvaškega člana delegacije, dr. Bičanića. Zanimive utegnejo biti izjave srbskega lista »Delo«, ki je glasilo sedanjega pravosodnega ministra dr. L. Markovića. List piše med drugim: »Za nas je glavno, da je naš narod s tem aktom državne politike dobil občutek, da Jugosla-

vija ni zaprta v okviru Dunavske kotline in Balkanskega polotoka. Veseli nas, da je ta akt našel odmev v najširših narodnih slojih, tako pri Srbih kakor pri Hrvatih in Slovencih. Daleč smo od tega, da bi precenjevali značaj slovanstva v mednarodnem življenju, vendar čutimo tako rekoč instinktivno zadovoljstvo, da je prišlo med največjo slovansko velesilo in našo državo do stikov v gospodarskem pogledu. . . . Upamo, da bo to zблиžanje ohranilo narodom na Balkanu največjo vrednoto v današnjem času: mir.

Občinske volitve na Hrvaškem. Dne 19. maja so se vršile v banovini Hrvatski občinske volitve in sicer je bilo glasovanje javno. Večina onih, ki so si obetali, da nastopi z novo ureditvijo Hrvatske vsaj delna demokracija, so globoko razočarani, kar javno priznavajo v raznih listih. Tako pišejo »Varaždinske novosti« med drugim: »Javno glasovanje in volitve po listah ne bodo prinesle našim občinam nič dobrega. Neumno je govoriti, da je vseeno, če so volitve tajne ali javne. Narodna vladavina mora imeti volitve, toda svobodnih in poštenih volitev ne more biti brez tajnega glasovanja. Narod sprejme tudi javne volitve, če ga žene nanje protinarodna oblast ter je pripravljen pokazati svojo državljansko hrabrost. Toda ko se narodna borba konča z uspehom, tedaj zahtevata pravica in pamet, da se najprej zlomi ono orožje, s katerim je protinarodna oblast mučila narod in izigravala njegovo voljo.« — Uspeh volitev je sledeči: HSS 425 občin, v KDK (Kmetško dem. koalicijo) HSS SDS 133, sama SDS 27, HSS in muslimani 4, HSS in Nemci 1, JRZ 20, JRZ in zemljoradniki 1, zajedniška srbska lista 8, izvenstrankarska srbska lista 18, muslimani 2, izvenstrankarska meščanska lista 2, neodvisna 2, levčarska 1, zemljoradniki 1, Nemci 3, razne narodnosti 2 občini.

Znamenje časa pomenjajo nekatere nove uredbe v naši državi. Sprejeta je bila *uredba proti spekulantom*, ki jih bodo upravne oblasti lahko poslale v prisilno bivanje, če bi se pa kaznivo dejanje ponovilo, pa celo na prisilno delo. — Ta uredba je prišla vsaj 10 mesecev prepozno, saj vsi čutimo, da so cene pri nas tako zrasle, da že davno

niso naše plače v sorazmerju z izdatki. Po »Indeksu« je hrana letošnjega aprila za 54,41% dražja kakor lanskega avgusta, obutev in obleka 46,89%, bukova drva pa celo za 75%.

Izšla je tudi *Uredba o nevtralnosti v tisku in v kinih*: kdor bi v listih ali s slikami razširjal o vojskujočih se državah neresnična poročila ter bi kakor koli žalil v tisku eno ali drugo teh držav, bo kaznovan — kakor je predvideno celo na dve leti robije. S temi določbami se pri nas tiskovna svoboda znatno omeji.

Vsa javna zborovanja in vsi shodi razen onih, ki imajo verski značaj, so do preklica prepovedani. Tudi to odredbo tolmači vlada kot korak proti vsaki možnosti kršenja nevtralnosti.

Podpisana je bila uredba, po kateri se bo *medicinska fakulteta* v Ljubljani spopolnila do 10 semestrov ter tako postala popolna.

Zahtevo, da se čimprej ustanovi *slovenska banovina*, je predložila slovenska županska zveza predsedniku vlade dr. Cvetkoviču in dr. Mačku kot podpredsedniku. Izjavila sta, da vlada zaradi zunanjih dogodkov nima potrebnega časa, da bi se uredila ta zadeva.

Uredba o »pomožni vojski«. Njena naloga bo, skrbeti za vsestransko usposobljenost zaledja. Obvezani so ji vsi moški od 17. do 70. leta. Tudi državljani nevtralnih in zavezniških držav, ki stalno bivajo v naši državi, so obvezniki pomožne vojske.

Dr. Milan Stojadinović, bivši predsednik vlade, je poslan na prisilno bivanje na podlagi zak. o zaščiti javne varnosti in reda. To internacijo so večinoma vsi državljani odobravali.

Pri naših za mejami:

Prosvetni tečaj za slovenska dekleta na Koroškem se je zopet vršil ter ga je obiskovalo 60 tečajnic. Taki tečaji so potrebni posebno sedaj, ko so možje in bratje na fronti in je treba v domačem gospodarstvu izpolniti vrzel, ki je nastala z njihovim vpoklicem na bojišče.

Prva slovenska županija v Ameriki. V Vandlingu v Pennsylvaniji je umrl župan Slovenec M. Korošec. Po njegovi smrti so mestni očetje vse županske posle prepustili kar pokojnikovi vdovi in sicer z motivacijo,

da ona že vodi veletrgovino in mesarijo in bo zato gotovo tudi županske posle reševala v splošno zadovoljstvo. Kaj takega je možno menda le samo v Ameriki, čeprav se tudi drugod v Evropi obdaja žena prepogosto z blaskom moževega položaja.

»Umrla kot državljanka!« Pod tem naslovom prinaša »Zarja«, glasilo katoliške slovenske ženske zveze, poročilo o vzroku smrti Slovenke Alojzije Mlakarjeve. Zdravnik ji je svetoval že pred meseci, da naj se da operirati, toda ona je odlašala, češ, da mora postati prej ameriška državljanka. Čakala je dne, da je šla z drugimi priseljenci k preizkušnji in prisegi. Bila pa je tako slaba, da je morala takoj po opravljeni ceremoniji v bolnišnico, toda bilo je že prepozno. Pred smrtjo je s ponosom ponavljala: »Ako umrem, bom vsaj umrla kot državljanka.« — Dvomimo, da zadržanje te žene zasluži posebno pohvalo: ali je prav žrtvovati življenje in pustiti moža in osem (!) otrok samo zato, da se je lahko pred smrtjo še odrekla svoji stari domovini? Ali ne manjka tu *prave* državljanske in narodne vzgoje?

Po svetu:

»Najgrozotnejša vojna, kar jih je doživelo človeštvo.« S takimi naslovi prinašajo listi poročila o sedanji vojni, ki se bije udar med zavezniki in Nemčijo na francoskih tleh. Po neuspehih, ki jih je doživela Anglija tudi na Norveškem, je angleška javnost zahtevala odstop Chamberlaina kot nosilca odgovornosti za poraze. Kajti ne da se tajiti, da je politika, ki jo je vodil bivši angleški premier, zelo mnogo pripomogla

k sedanjemu stanju v Evropi. Na njegovo mesto je prišel Winston Churchill, ki je najodločnejše kritiziral dosedanjo politiko Anglije in ga smatrajo vodilni krogi za najsposobnejšega moža, ki more priti v poštev.

Prav tako pa je bila reorganizirana francoska vlada, v katero so vstopili nekateri novi ministri, dočim je prevzel vrhovno poveljstvo nad zavezniškimi armadami general Weygand.

Medtem se je začela priprava za spopad na življenje in smrt. 10. maja so nemške čete prekorale meje svojih sosednjih držav *Nizozemske, Belgije in Luksenburga*. Obenem so nemška letala začela bombardirati važnejša letališča v teh državah ter prepeljala v te kraje večje število vojakov, ki so se s padali spuščali na belgijsko in nizozemsko ozemlje, često oblečeni v uniforme svojega nasprotnika. Njihov uspeh posepuje zlasti delo tako imenovane *pete kolone*. To kolono tvorijo tujci, ki so že od prej naseljeni v deželi ter imajo namen, v zaledju delati zmedo ter ob danem trenutku tudi vojaško pomagati svojim rojakom. Prav peta kolona je veliko pripomogla k naglemu padcu Nizozemske, ki je že po nekaj dneh borbe kapitulirala. Razumljivo je, da je hitro padla mala državnica Luksenburg, nad katero se je spustilo celo omrežje padal in letal. Belgija pa je pokazala sprva mnogo večji odpor, toda po 18 dneh borbe z zavezniki se je belgijski kralj Leopold nedomoma in v splošno zaprepaščenje samih Belgijcev udal Nemcem. Nemci so pa že napredovali do morja ter se bijejo srditi boji na francoskih tleh.

Umetnost

Poročilo o ljubljanski drami

K. V.

Shakespearjev Hamlet je bil letos četrtilič v dvajsetih letih slovenskega gledališča na odru naše drame. O tem Shakespearjevem delu je napisal v Gledališkem listu dramaturg J. Vidmar kratek, lep stavek, v katerem pravi o Hamletu: »Kljub veličini, popolnosti in dragoceni malone vsega Shakespearjevega dela je nedvomno središče in žarišče vse njegove dramatike »Hamlet«. Na to nas opozarjata ona čudovita toplina

in bajna luč, ki sta razlita preko tega neskončno poetičnega dela. Vsaka njegova drama je polna stvarniškega bogastva, toda v nobeni ni Shakespeare tako razsipen kakor tu, nikjer ni njegova bujna fantazija tako neumorna in opojna kakor v »Hamletu« in nikjer ni njegov duh tako neizčrpen, bister, svetel in očarljiv.« O Hamletu trdi isti, da je »človek bogatega živega in plemenitega duha in srca, ki živi odmaknjeno in zamaknjeno za neosebne in visoke stvari sveta.«

Uprizoritev v naši drami še malo ni izčrpala vsega bogastva, ki ga je Shakespeare nakopičil v tem delu. Za lepo uprizoritev Hamleta je potrebna predvsem misel in roka močnega režiserja, ki zna najti genialni ustvaritvi svojsko, kongenialno formo odrske uprizoritve. Druga pa je zahteva po enotno uglasenem igralskem zboru, ki ves prežet ene same velike misli, daje pogona in veličine odrski stvaritvi. Žal, pri nas ni bilo niti enega, niti drugega. Igrali so dobri igralci stare klasične šole (Marija Vera, Šaričeva, Levar, Skrbinšek), ostali manj dobri in statisti, ki niso vedeli, čemu so na odru. S takim igralskim zborom izzvenci Hamlet v zanikrno disharmonijo, ki jo je še večala velika senzacija: gostovanje gospoda Zvonimira Rogoza v glavni vlogi. To je bil tudi glavni povod vedno napolnjenem gledališču, polni blagajni in zadovoljnem občinstvu, ki je videlo na odru istega Hamleta kot pred dobrimi desetimi leti in ugotovilo, da je še vedno prožen in ganljivo mladosten. Z zadovoljstvom je hodilo občinstvo občudovat filmskega zvezdnika iz »Ekstaze« in »Štefanika«, ki je odigral Hamleta z brezprimerno rutino, s samozavestjo in okinčal igro z mnogimi učinkovitimi igralskimi efekti in nihče ne bi spoznal do smrti razdvojenega danskega princa v tem živahnem, lahkotnem, ciničnem mladeniču turobne poze, ki Shakespearejevemu verzu ni dihnil prav nič teže osebnega doživetja. — Kdor je imel tanek posluš, je videl in slišal. Debevec in Kralj v predzadnji uprizoritvi sta mi bila kot Hamlet mnogo ljubša, čeprav nista tako virtuosno odigrala vloge. Bila sta naša, malce toga, pa prepričevalna in sta nam govorila lepe Župančičeve verze v lepi slovenščini.

Vse naše dnevne kritike so bile polne največje hvale in superlativov o uprizoritvi Hamleta. Tako so spet zmagali reklamni vidiki nad objektivnim estetskim kriterijem in pomagati našemu občinstvu, da še močnejše zabriše svoj čut za pristno in nepristno, za harmonično in povprečno vsakdanje v gledališki umetnosti. Sami grehi, ki jih homo radi neodgovornosti nekaterih drago plačevali, kadar se bo maloštevilni naš narod uvrščal po kulturni enakoprav-

nosti med ostale svobodne narode. Pa kdo bi tem nekaterim, ki imajo oblast, tvegal zaméro?

Videla sem tudi predstavo Linhartove »Županove Micke« in Garick-Smoletovega »Varha«. To je bil pristrčen, domač večer v naši drami, kakršnih bi si prav gotovo želeli še več. »Županovo Micko« so igrali prvič leta 1789, (ko se je v Parizu spočela velika revolucija). Z njo je Linhart postavil temelj slovenski dramatik. »Županova Micka« sicer ni izvorno slovensko delo (po »Die Feldmühle«), pa je bilo našim razmeram prirejeno tako, da ni radi tega nič manj pomembno. — Isti večer z »Micko« so igrali tudi »Varha«, ki ga je pred sto leti (1840) natismila Blaznikova tiskarna, ko ga je iz angleščine prestavil Prešernov prijatelj Andrej Smole. Obema delcema je dajal sodobni jezik svojski čar in privlačnost.

V zadnjem mesecu letošnje sezone bomo videli še Finžgarjevo »Našo kri« v Skrbinškovi režiji igro iz dobe francoske vlade na Kranjskem. Čitateljce našega lista opozarjam še na uprizoritev Gogoljevega »Revizorja«, ki bo nedvomno med najboljšimi letošnjimi predstavami. O obeh delih bom poročala v julijski številki, ki bo prinesla tudi resume dramske sezone 1939/40.

Plesna šola Mete Vidmarjeve

Pred dobrimi desetimi leti je plesalka Meta Vidmarjeva prvič nastopila v Ljubljani in istega leta je ustanovila tudi svojo plesno šolo. Vrnila se je iz tujine po večletnem študiju v šoli znane nemške plesalke in plesne pedagoginje Mary Wiganove, zastopnice »moderne plesne umetnosti«. Meta Vidmarjeva je prišla v Ljubljano polna vere v svoje poslanstvo, zaupanja v svoje bodoče delo, ki bo postavilo temelje slovenski plesni kulturi. Kmalu se je zbrala v njeni šoli majhna, pa verna skupina deklet, ki so se podredile Metinem vodstvu in hkratu ostvarile prvo slovensko plesno šolo. Tedaj je bilo položeno v zemljo plodno zrno in Meta Vidmarjeva takrat bržkone še slutila ni, skozi kakšne nepravilne, dvome in malo-dušne dneve mu bo morala biti čuvar.

Koliko grenkih in opojnih in dela, lepote, obupavanja in tihih zmag hrani v svojih stenah plesni atelje Mete Vidmarjeve in

koliko šele njena mala soba s knjižno polico, nekaj oljnatimi originali in spominki njenih učenk, ki to kamrico dobro poznajo. Saj je bila zadnje zatočišče tistim, ki so se najbolj verno in dosledno borile za lepo plesno kretnjo, za nepotvorjen plesni izraz in iskale v besedah svoje učiteljice vedno nove pomoči in vere v svoje delo. Osvajale so si pod njenim vodstvom prve žive pojme o sproščenem estetskem gibu v prostoru, o harmoničnem dotiku telesa in zraka — prostora, poizkušale dati misli izraza v ustvarjajoči plesni liniji. Tako so tesno ob svoji učiteljici prehodile vso bolečo in hkrati čudovito lepo pot do prvega javnega nastopa.

Danes, ko je minilo od takrat že dobro desetletje, so pri nas trdno postavljeni temelji lepi plesni umetnosti in v vsej svoji skromnosti niso zato nič manj prepričevalni in potrebni. Vsaka produkcija plesne šole Mete Vidmarjeve je intimen, lep dogodek, ki vedno bolj čisti naše pojme o plesu — prosojni umetnosti, katera pa nam more in mora tudi v teh nepojmljivih časih, ko so milijonske človeške množice pahnjene v mlako svoje lastne vroče krvi, povedati nekaj resnično lepega in nam vlti tihe vere v sproščenega, resnično svobodnega in harmoničnega človeka. Saj je ples najbolj optimistična umetnost, ki z vsakim odtenkom svojega večnega bistva priznava življenje — in morda ni slučaj — da je tako pozno našel svojo pravo pot v kulturo slovenskega ljudstva.

K. V.

Elda Piščančeva je razstavljala

Razstavo Elde Piščančeve v salonu Ober-snel je otvoril na Binkoštno nedeljo s toplimi, kolegijalnimi besedami Saša Šantelj. Njeno delo pa tudi res zasluži pristranskega odkritosrčnega priznanja, saj je marsikoga z zbirko svojih slik najugodnejše presenetila. Pokazala je renično ljubezen do svojega umetniškega poklica, mnogo vztrajnosti in resne volje. Škoda, da ni na razstavi zastopana z grafiko, s katero se je vneto bavila tudi za časa svojih študij na akademiji v Firencah. Vendar pa nam pričujoča razstava prav lepo kaže druge strani njene umetnosti; V pokrajinah se mi zdi, da prihaja

najbolj do izraza slikaričina ljubezen do živih in močnih barv, kar ji je ob začetku njene poti vzbudil njen učitelj mojster Jakopič. Zlasti so njena jensenska razpoloženja res krasne barvne simfonije. Nekam zelo hladni pa so italijanski motivi, dasi je morda v gledanju na »sončno Italijo« z bolj treznimi očmi slikaričina osebna nota. Njene Benetke so žalostne, saj pa tudi res ni nič bolj deprimirajočega kot »mesto lagun« v mračnem nastrojenju. Vse boljše in prepričevalnejše pa so krajine iz različnih delov Slovenije. Odlična, res občutena in doživeta je slika »Podkoren«, ki kar diha navdušenje in iskren slikaričin odnos do narave, s pomočjo katerega je nadvse prepričevalno in ljubezavno pričarala na platno košček naše divne Gorenjske.

Najzanimivejše v delih Piščančeve pa je nedvomno cerkveno slikarstvo, s katerim so od bratov Šubicev slovenski slikarji delali mačehovsko. Piščančeva, ki je študirala cekveno kompozicijo v Parizu, se je je oprijela z vso njej lastno vnemo in pridnostjo. S kolikšno resnostjo se ji posveča, kažejo njeni osnutki za oltarne slike »Kristusa« in »Majniške kraljice«. V njih poudarja socialno noto (da se izrazim sodobno), neko zvezo nebeških sfer s solzno dolino vernikov. Da so ti njeni osnutki dobri in upo-

števanja vredni, je najzgovornejši dokaz, da je eden izmed njih že izvršen kot velika oltarna slika župne cerkve v Hrastniku. Cerkevni motivi so tudi dali pobudo za slike Madone, Oljske gore, Božiča in predvsem za kompozicijsko in barvno zanimivo Zadnjo večerjo.

Nikakor pa ne smemo prezreti Piščančeve kot portretistke, dasi vse kaže, da je portretiranje nekam šibka stran njenega umetniškega ustvarjanja. Da nas povsem očara »Tržaška narodna noša«, je pripisati dovršenemu, živemu podajanju tkanin ter izredno lepi in dobro zadeti barvni kompoziciji v zvezi z odličnimi svetlobnimi efekti, ne pa morda obrazu naslikane žene. Najbrž pa tudi slika ni bila delana kot portret in karakterizacija obraza slikarici hoteno ni bila važna. Zdi pa se, da njenim portretnim slikam manjka bistveno — karakterizacija, ki jo dajo močne umetniške osebnosti svojim portretom in ki potem gledalca zagrabi

in pritegne. Nedvomno pa je to tudi odvisno od modelov. Priznati pa moramo, da se je v portretu cerkvenega dostojanstvenika izkazala Piščančeva kar dobro portretistko, ki ima pogoje, da se lahko lepo razvije tudi v to smer. Last, not least moram omeniti še prav dobro uspešo dekorativno delo »Srni«, ki vpliva zelo prirčno in živo in bi ga lahko tudi imenovali »Gozdna idila«.

Razstava Elde Piščančeve je bila v našem kulturnem, zlasti slikarskem življenju zelo razveseljiv dogodek. S svojim izborom nekaj več kot 40 del (olja, monotipij), je pokazala mnogo veselja, talenta in neumorne pridnosti ter se uveljavila kot pomembna slovenska slikarica. Vsi pa želimo tej naši nadarjeni umetnici na njeni umetniški poti še nadalje veliko poguma ter zaslužena moralnega in gnotnega uspeha.

Eda Stadler

Nove knjige

Silva Trdina: »V provinci«. Drama v treh dejanjih.

S tem dramatskim prvencem, ki je izšel pretekli mesec v knjigi (Založba iger v Ljubljani), je razširila prof. Silva Trdina svoj delokrog v književnosti na odrsko panogo. Pisateljica je bila doslej znana kot avtorica v literarno-zgodovinski in kritični književnosti ter se je marljivo udejstvovala tudi kot prevajalka.

Njena drama »V provinci« kaže sintezo šolskega življenja ob usodnem dogodku in zajema kompleks profesorjev in učencev ter njihovo medsebojno razmerje; problem preteklega, sedanjega, in kakor vse kaže, še bodočega časa.

Že izbira snovi same, ki se je izcimila iz pisateljicinih poklicnih izkušenj, predstavlja pozitivno bazo. Način, kako je na miselno osnovo postavila dejanje, zopet govori v njen prid in izpričuje njeno kritično presojanje življenja, njegovih pogojev in vzgojnih vprašanj.

Ob branju igre »V provinci« ima človek vtis, da jo je napisala pisateljica z najmočnejšim doživetjem, kar je delu v odliko,

posebno ker se družu z osnovnim pogojem, ki ga mora imeti vsak dramatik: nespornim darom za odrsko ustvarjanje.

Igra je v glavnem analitičnega značaja in spominja v zasnovi deloma na Gospodo Glembajeve.

Vsebina je sledeča: Dijak osmošolec Rudež se ustrelil. Preiskava, zakaj je to storil, tvori jedro igre, ki razkriva različne vzroke samomora: slabe pedagoge, (ravnatelja Brajdo, prof. Kozjeka), razrvano rodbinsko življenje (ločen zakon Rudeževih staršev, očeta pijanca) politične vplive itd.

Vzporedno s tem dejanjem teče konflikt čustvenega zapleta — popolnoma platonškega značaja — med prof. Majdičevno in dijakom Severjem ter ljubosumnostjo njegove bivšega zaročenca Bregarja in ravnatelja Brajde. Dejanje pokaže njegove spletke, da bi preprečil poštenim profesorjem: Dolinarju, Kolarjevi in predvsem Majdičevi, vsakršen poskus razkriti prave vzroke Rudeževega samomora. Tekom dogajanja spozna Majdičeva življenjska nasprotja in pomanjkljivost človeškega reda ter se zave svoje naloge, da se mora boriti zoper laž,

hinavstvo in krivico. Odreče se svojim čustvom do dijaka Severja. Zaradi pisma, ki ga je pisal pokojni Rudež na ministrstvo in po Dolinarjevem posredovanju, pride do pravičnega obračuna z glavnim krivcem na zavodu.

Drama Silve Trdinove ne skriva vzorov, s katerimi se pa lahko ponaša. Vpliv Cankarja in Gogolja ji štejemo v odliko. Vsaka dramatska književnost — posebno če je mlada, kot je naša — mora rasti iz domačih ali tujih vzorov in tradicije. Koliko je dal Trdinovi Gogolj, kaže posebno učinkoviti prizor v prvem dejanju pri razmotrivanju krivde profesorjev zaradi samomora in v tretjem pri govoru o nedovoljenih razmerjih na zavodu. V tem pogledu veže Trdinovo s Cankarjem in Gogoljem rahla satirična žila in daje igri tisto barvitost, ki jo mora imeti vsako dobro odrsko delo, da ne postane zaradi enoličnosti razpoložnja preveč togo. Kontrasti, ki jih dajejo resna osnovna misel in tragikomični odtenki v dogajanju in dialogih, učinkovito in tehtno podčrtavajo menjavo in tek dogajanja in marsikatero tipično našo lastnost.

Kljub temu, da je bil mogoče avtoričin namen ustvariti igro brez osrednje zgodbe individualističnega značaja, se vendar izluči kot glavna oseba prof. Majdičeva ter Brajda in Sever kot njena soigralca. Ti kakor ostale osebe v igri so risani živo, razen nekaterih, ki delajo na bralca vtis, ko da jih je že srečal na odru v taki karakterizaciji (Rudežev oče, Kozjek in Kališeva) ta pa je našla pri občinstvu živahen odziv, zato je deloma upravičena.

Vsekakor pa bo delo v pravi režiji z dobri igralci, ki bodo znali podoživeti narisane osebe individualno, imelo prav gotovo

močan uspeh, kajti malokatera snov tako živo zgrabi gledalca kot ravno ta. Spomini na lastna šolska leta so najživahnejši posredniki.

Slog avtoričinega jezika je lep in jedrnat, dialog tekoč in ekonomičen, brez utrudljivih dolžin ali praznin, le ponekod spodrsne za hip v naivno izražanje (Maščeval se bom!... Ne bi vas mogel videti še enkrat v njegovih zverinskih kremlih! itd.).

Najmočnejša stran dela je njegova idejna osnova. Analitični potek dejanja pa nalaga tehnično težko nalogo decrescenda Rudeževega strela, ki izzveni v raziskovanju vzrokov, in csrecenda konfliktov, med člani proforskega zbora in Rudeževim očetom ter Majdičeve, Severja in Brajde. Po faktu strela in njegove žrtve v prvem dejanju je tehnično izredno težavno stopnjevati drugi dve. Trdinovi je to v idejnem smislu docela uspelo, razen v prav končni sceni, ki prinese premalo pripravljeno razrešitev in ne učinkuje dovolj dramatično.

Tehnično, v izpeljavi ni dosegla docela svoje idejne višine, čeprav je v delu več spretnosti kot pri marsikaterih drugih začetnih delih. Moralnega in pedagoškega pomena te igre pa ni mogoče dovolj močno poudariti, saj je spregovorila Trdinova glasno in jasno tehtno in učinkovito besedo za žensko enakopravnost z moškimi in se dotaknila najbolj perečih življenjskih vprašanj, ki iz dneva v dan glasneje terjajo rešitev.

Igra ima literarno in dramatično vrednost in je živ klic po pravici in resnici kot osnovnem pogoju vzgoje, tako da moramo igro Trdinove uvrstiti med pozitivne uspehe naše sodobne dramatike.

Maša Slavčeva

Obzornik

»O vprašanjih, ki se zastavljajo slovenski intelektualki«, je 15. maja t.l. predavala naša znana kulturna delavka Milena Mohoričeva. Predavanje je priredil Dom visokošolk. Predavateljica je v delu pokazala prizadevanja mladega človeka, ki se skuša orientirati v času, kot nam je dan, ko se dogodki prehitevajo, da jim komaj sledimo v tem vihnem toku. Zato mora biti

močan in na vse pripravljen človek, ki hoče obdržati krmilo v rokah. — Kot največjo oviro zdravemu, neposrednemu življenju slovenske intelektualke je navedla karierezem in akademizem. Oba sta škodljiva našemu javnemu življenju, ker skušata odrezati intelektualko kot intelektualca od sredine, iz katere izhaja, in sta kriva, da ni zmožen živahnih reakcij na življenjske po-

jave. Karieristi so ustvarili brezbrzičnost do vsega globokega kulturnega prizadevanja in delo naših najboljših mož je čisto izvenelo in prazno, ker ni našlo odziva. Akademikom pa je okoreli pogled uprt nazaj in so brez smisla za še tako pereče sodobne probleme. — Mladi slovenski intelektualci ne morejo zadoščati te udobne, shojene poti in njena prva dolžnost je, da išče orientacije, ne v meglenih ideologijah, ampak v stvarnem študiju dejstev. V to delo ni nobenemu zaprta pot.. Naša druga dolžnost pa je, da spozna preteklost in sedanjost sredine, v kateri živi, njeno najbolj perečo problematiko in njene cilje za bodočnost. Naslednjo pozornost pa je treba obrniti svetu in njegovim pridobitvam, čemur nujno sledi primerjava in kritika.

Problem svobode pa je centralno vprašanje, ki se zastavlja slovenski intelektualci danes v novi luči prijemljivih, stvarnih dejstev, ki so: gospodarska odvisnost, izkoriščanje in zatiranje naroda po narodu in slabših po močnejših. Narod, ki se danes bori za svobodo, mora zbrati vse svoje člene v družbi enakopravnih narodov, v taki pravni organizaciji, ki onemogoča izkoriščanje. Narod, ki hoče biti svoboden, mora sam upravljati bogastvo svoje zemlje in dobrine, ki jih ustvarja s svojim delom.

Posebna naloga, ki se stavlja slovenski intelektualci, pa je delo med slovenskimi ženami in organizacija širokih ljudskih plasti. (Predavateljica je svoje izvajanje podprla s statistikami o dvigu gospodarske, socialne, kulturne in higijenske ravni naše žene.)

Predavateljica je po stvarnih ugotovitvah zaključila tehtno predavanje z mislijo: Verujemo v svojo bodočnost in bodočnost človeštva. *K.V.*

Ženska društva po vseh večjih krajih v Jugoslaviji izvršujejo naloge, ki jih nalaga sedanji čas: narodnoobrambno delo s prosvetnim in dobrotelnim značajem, sodelovanje v borbi proti tuberkulozi, v ustanovah Rdečega križa, organizacijah za zaščito otrok v primeru evakuacije itd. Mnoge posamezne žene in dekleta se pripravljajo tudi za dejansko sodelovanje v vojni z orožjem — zaskrbljenost za varstvo domovine vzbuja nove sile in sposobnosti.

V Beogradu se je vršila v dneh 19., 20. in 21. maja 37. letna skupščina »Kola srpskih sestara«, katere se je udeležilo par sto delegatki iz raznih krajev države, tako da je bila dvorana doma v Frankopanski ulici nabito polna. Nj. Vel. kraljico Marijo ja zastopala dvorna dama Krunica Srskić, patrijarha pa episkop Nektorij. Po otvoritvenem govoru predsednice ge. dvorne dame Mirke Grujićeve so sledili pozdravni govori raznih zastopnikov. Iz poročila tajnice, ge. Pešićeve je bilo razvidno, da je bilo vdruštenem internatu 60 gojenk 20 od teh je brezplačno oskrbovalo »Kolo«. V »malem univerzitetu«, ki obstoji za 16 let, so predavali mnogi odlični pedagogi, ker prihaja k tem prireditvam »Kola« zlasti omladina. Društveni koledar »Vardar« je letos izšel v 12.000 izvodih. Na stalnih podporah je K. S. S. izdalo 74.520 din, poleg tega še mnogo izrednih podpor. Slovanskim beguncem so postregle v domu z 2823 obedi. Lepo je delovala sekcija za ročno delo in narodno nošo. V državi ima K.S.S. 131 podružnic; poleg tega še 40 podružnic v Združenih državah ameriških in v Južni Afriki. Za slučaj vojne so dale kolašice na razpolago svojo hišo v Beogradu z vsem inventarjem. Kupile so v ta namen tudi 200 postelj z vso posteljnino.

Ga. Delfa Ivanić je v svojem predavanju o junastvu srbske žene podala sijajne primere požrtvovalnosti in ljubezni do naroda in domovine. Dne 21. maja je bila v saborni cerkvi svečana zadušnica za Vit. kralja Aleksandra I. Ujedinitelja, za pokojne patrijarhe Dimitrija in Varnavo ter za vse, ki so padli za domovino od Kosova do danes. Vladika Arsenij je imel krasen nagovor o humanem in nacionalnem delu srbskih kolašic. Ob 6. uri je bil srbski večer v Kolarčevi univerzi, poslovilni večer v dvorani doma v Frankopanski ulici pa je zaključil skupščino. Jugoslovansko žensko zvezo, sekcijo za Dravsko banovino z včlanjenim društvu je na teh prireditvah zastopala predsednica ga. Mira Engelmanova. Njen govor na poslovilnem večeru je bil sprejet z navdušenjem, nakar so udeležence sponatano stoje zapele našo slovansko himno.